

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Iosephi Ripamontii E Collegio Ambrosiano Historiarvm Ecclesiae Mediolanensis Decas ...

Pars Altera Libri XVIII

Ripamonti, Giuseppe

Mediolani, 1625

Liber Primus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11182

IOSEPHI RIPAMONTII
EX COLLEGIO AMBROSIANO
HISTORIARVM
ECCLESIAE MEDIOLANENSIS

P A R S A L T E R A

Liber Primus.

Ille & centum annos æui prioris à D.
Barnabæ aduentu ad vsque extrema
Chrysolai decem libris amplexus,
reliqua iam hinc peragani, auctâ di-
ligentiâ propter magnitudinem re-
rum, & ipsa die, qua non curâ modò
hominum, sed animi quoque melio-
res sunt. Etiam ipse Collegij nostri Parens Cardina-
lisque Federicus, sapientia & liberalitate sua iuuit rem,
Pastorque populorum, & Orator ille, recognoscere ac

A 2 mo-

monere pleraque non est dedignatus; olimque docue-
rat, quemadmodum ad sacram Historiam sermo no-
bis aliqua ex parte aptus fieret; quod memorasse vo-
lui, vt narratio nostra, non nihil hinc etiam dignitatis
auctoritatisq; assumat. Ac debueram id ipsum grato
animo profiteri propter illam quoque causam, vt in
ter cetera spectatae magnanimitatis exempla, quæ
nostris priscisue temporibus ex Borromæa Domo
prodire, nouum etiam hoc, & nunquã fortasse postea
rediturum exemplum Ecclesiae Mediolanensi repræ-
sentaretur; quòd nimirum Ambrosiani Collegij homi-
nes, disciplina, & institutione Cardinalis latine scri-
bere assuessemus. Monendo enim sæpe multa, & dictã-
do, & scribendo Parens idem Auctorque noster, dedit
Collegio toti politiora studia, & cultum hunc humani-
tatis, antequam asimenta, & nomen, & leges, & mille
villarum pretijs extructam Bibliothecæ sedem daret.
Et postquam in corpus redacti feliciter vnum fuimus
grãdiorque iam aetas, aditus nobis ad Principem in-
teriores frequentioresue præbebat; nullus fere erat
dies, quo non die, aut de nostris ille scriptis aliquid
emendaret, aut nos ex ipsius imitatione, & sermone
multa arriperemus. De innocentia & fide operis mei
credi hoc amplius velim; petitam omnem esse narra-
tionẽ ex veteribus Ecclesiae monumentis, partim, quæ
suppeditauit, siue indicauit mihi Cardinalis idem
Archiepiscopusq; Federicus; partim, quæ reperi ego
& abdite dispersa collegi. Vtor vero Bernardini Corij
testimonio locis aliquibus, quia ei quoq; in Sfortiarũ

domo annales olim componenti suos, & Principis nutu
tabularia cuncta peruolanti, ad manū fuere, nō solūm
pleraq; corū, quae obtigere nobis, sed alia insuper,
quae rem hanc historicā apud sacra Archiua peruesti-
gādo & vrgēdo frustra perquisiui, cū alioqui tamen
eiusmodi monumentorum indicia non obscura tenere-
mus. E scriptoribus alijs, quicunque res Insubrum
attigere, olim, siue recens cogniti, nostrates aut exte-
ri, prouinciam amplexi totam, siue proprij singularum
dominationum, litera huc nulla translata reperietur,
vel quia fons narrationis omnibus vnus fuit, vel quia,
peruestigatione sua nequaquā illi posteriorē hanc no-
strā in Patriae rebus aequare diligentia potuerunt. Ita-
que, non Calchus, aut Iouius, non Sigonius, aut Me-
rula, vel Simoneta, non quisquis alius eximere plebe-
io sermoni, & componere ad aliquam Romanae Hi-
storiae similitudinem Insubriae aeuum tentauit, cum
narratione hac nostra, tam fida & sincera, quā incom-
pta & rudi, commune quicquam attulere praeter lo-
cos & testimonia ipsa, quae prolata vltro, & notata ex-
tabunt. Neque per iactantiam id ita profiteor, sed ne
in vlla operis parte, promptis nimium ad talia homi-
num linguis, actum egisse dictus fuerim; posuiq; sic au-
thorum nomina, vt si in hoc mentior, notis eorum li-
bris prompte conuincar. Atque haec quidem ad fidem
rerum, ad innocentiam verō & simplicitatem, quae
coniuncta fidei est, illud quoque pertinebat. Nullae
mihi aduersus nationes & prouincias inimicitiae fue-
runt, quae stimularent absurde animum meum, vt ob-

tractare gentibus vellem . . Nulla etiam obtractatio, vel similtas, aut lior aduersus Reges Regulosue, vel aduersus illustres vrbis familias, vt maligne conquererem proderemq. si quid vlla in domo triste olim fuit. Sed in tot humanis casibus nataque ad peccandum mortalitate, hominum vitia, calamitatesue familiarū, quae tot antè saecula extitissent, nihil ad eos, qui nunc essent homines pertinere existimaui, siquidem etiam Auorum fortitudo, vel continentia, falsò nepotum virtus diceretur. Et aliorum custodita literis talia si comprimere ego & sedulo occultare voluissim, non historiam texere, sed laudationem venditare diceremur, meritoque deinde abesset fides quoties illustria & gloriosa memorarem. Et bella vastationesq. narrando, si quem, aut exercitum, aut Imperatorem, barbarum fortè nuncupauī, appellatio fuit ea, nō hominum, sed rerum quae tunc fiebant. Adeò gentes post tot annorum spatia easdem non offendi posse arbitrabar, quas praesertim humanitate & cultu nomen hodie aequare Italum viderem, sicuti tunc armis aequauere. Ne patriae quidem peperci, quoties publica aliqua culpa accenderat indignatione animum, & collatae in eam laudes citra veri iniuriam steterē. Vtinam verò scriptitandi laboribus hisce, & in Ecclesiae rebus industriā possim in altera vita mereri diuinae clementiae partem, sine qua spe omnis reliqua cura parum grata animo meo erat.

INitua, & finem Archiepiscopi Chrysolai (nam id extremum decimi prioris libri fuit) retuli ego sicut in vulgatis erat annalibus, ad eamque famam ipsæ Pontificum tabulæ congruebant. Ceterum, huius noui Operis initio, id etiam debui proponere, quod inspiciendo monumenta alia, constantissime traditum reperi; ac velut integra re, de Pontifice hoc secundiora quædam memorabo. Neque tamen variatione & diuersitate hac, litteris tabulisve vllis abrogatam esse in reliqua fidem oportebit, facili nimium inter famam vtramq; confinio, quod sententiam, etiam vtramque sustinere queat. Quia enim fuerat vtique certamen, Chrysolauum inter, & Iordanem Cliuium, quodq; de Pontificatu Ambrosiano magna contentione ambigentes eos ita composuerat Pontifex Maximus, vt Chrysolao amoto, Iordanem retineret: hinc potuit adhærescere labes, & nota priori, tamquam eum, impurum veluti, & infando sacrarum rerum mercatu contaminatum Clerus populusque Mediolanensis auerfaretur. Scilicet illud graue dissidium, & ex dissidio calamitas Ecclesiæ Mediolanensis, & offensus popularium, & æmulus Chrysolao Iordanes, & fautor illius Henricus, & qui pro altero hoc stabant, & nota licentia famæ, gliscensque semper in rebus antiquis error, hæc omnia simul maculam fortasse imposuere homini, quam neq; cætera eius vita, neque controuersia tota, neque controuersia finis meruerat, vt pro sacrilego, & Simoniaco, fædoque capite in annales iret. Erat litteratura viro plane
digna

Historiarum Eccl. Mediol.

digna Pontifice. Theologorum ea tempestate facile princeps: totius Ecclesiasticæ antiquitatis peritus: Latine, & græce doctus idem, non sicuti quotidianum, & commune verbum est, sed re vera, quantum in illa quisquam ætate esse posset. Recenset Tritemius vtriusque linguæ monumenta, quæ Chrysolai hic reliquerit, additque separatim, quòd profanas literas tractasset ac nosset nemo politius interiusue. Ad quas optimarum artium disciplinas, cùm vsus quoque rerum, & spectata pietas, & præclara naturæ adiumenta adiungerentur, dignus idoneusq; visus erat Pontifici Paschali, quem sibi Constantinopolim ad Alexium Imperatorem legaret, confutandæ hæresi, quæ Spiritus Sancti diuinitatem in dubium vocabat. Missus autem eò est ferens alia in speciem mandata super ijs rebus, quæ palam agenda erant, ne, si aliter fieret, Romanusq; repente disputator in Græcia conspiceretur, irritatio animorum potius ea, quàm remedium salubre esset. Ante omnia, periculum fuisse tradunt, ne venienti aduersus insanam eam opinionem legationi minime aditus in Aulam daretur, fauentibus dogmati ijsdem, qui rerum illic potiebantur. Ob id, res aliæ sumptæ obtentui, quæ res, consilium simul, & consilij simulatio erant: negotium altius maiusque latebat illud, vt Græci homines Chrysolai disputationibus, & auctoritate conuellerentur, Imperatorque ipse de sanctissimæ Trinitatis mysterio saniores doctrinam acciperet. Ita Constantinopolim profectus, expositis, quæ habebat mandatis, conciliataque sibi Aula, & quæsito apud
pro-

procerum animos fauore, inferendo deinde leniter sermones, & modeste proponendo nonnulla, tenuerat vt certus disputationi dies indiceretur. Controuersum erat caput; an Spiritus Sanctus à Patre simul, & filio manaret; quod Sanctissimum Catholicae fidei certissimumque decretum Græca leuitas trahebat varie, compungebatque suis acuminibus, & prouecti paulatim vti fit dubitandi temeritate, iam etiã negare audebant. Theologus enim uero, legatusque Romanus, multa subtilitate, multis auctoritatibus pondereque, & grauitate rationum, in celeberrimo conuentu haud dubie sectam afflixerat, & in vanitate pertinaces, id ipsum mœrebant, quod credere vera cogebantur. Intererat disputationi Princeps ipse, vultuque, & oculis, & fronte perplexitatem animi manifestam ostendens, pudorem, & confusionem addebat elati supercilij Magistris, qui proteiue alias id caput in concionibus lacerare soliti, priuatimque etiã implere argumentis aures, nunc fere obmutuerant; & quamuis non desinerent iactare ceruicem vagisque sermonibus extrahere certamen vellent, apparebat tamen esse deprehensos. Eo pudore ac dulcedine erroris rebellantibus animis, phanatico agmine Chrysostratum adorti voluminum imbrem in eum effuderunt. Antesignani agminis eius fuere, Ioannes Monachus, & Nicolaus Methones, & Eustratius Nicænus, & Bleminides quidam: per hos tota Græcia libelli spargebantur auctoribus ipsis nequiores; neq. Chrysostratus tantum, sed vnã cum ipso maiestas illius supremi mysterij inceffebatur probris. Ac tulit Græculorum

-sido

vecor-

Historiarum Eccl. Mediol.

væcordia fructum hunc, vt Chrysolai disputatio conseruaretur, quæ per latinâs literas vniuersa interciderat. Dum enim carpenti, & canillandi causa arripiunt transferuntque sententias, & locos omnes eius habitæ disputationis, sic custodita memoria est, & eruditus ille sermo literis aduersariorum explicatus ad nostram ætatem peruenit Legatio igitur Constantinopolitana hæc, & propugnatio Catholice veritatis ab Romano Pontifice mandata Chrysolao; tum artes, & literæ viri, & illustria testimonia, quæ extant, credere prohibent fuisse talem eum, qualem credidere nonnulli, pecuniaque, vt dictum est, interposita, ad Mediolanensis Ecclesiæ Pontificatum obrepisse. Peccatum vtique fuit eius, quod cum prauè, & barbare discors Pontifici maximo Henricus Imperator, arbitrij censeret esse sui, quem quæque Ciuitas Episcopum haberet, diuisaque vrbs Mediolanum esset inter Pontificem, & Imperatorem, ipse ab ea parte, quæ Cæsarem sequebatur, in sede collocari sese Ambrosiana passus fuerit, sicuti turbatis Italiæ rebus, Episcopi tunc plerique fauore Cæsarianorum fiebant. Et Chrysolaus quidem iste, flagitiosus siue honestus homo, in ciuili certamine, secutus eorum impetum, & studia, qui sibi honorem detulerant, hoc iure Metropolitim trahebat. Pars altera Cleri populiq; Mediolanensis quæ magis pontificiarum partium erat, non tam vt faueret Pontifici ipsi Chrysolaoq; deiceret, quam ne aduersarij superiores essent, ibat in Iordanem. Cluuium, eique suffragij sui prærogatiuam dabat. Ita Archie-

chiepiscopus vterque pellere alterum conabatur, Gibellinique, & Guelfi, huic, aut illi aderant, non hominis vnus quem producerent, sed suam omnium victoriam, & salutem in eius rei discrimine agi existimantes. Vincebant haud dubie Gibellini, qui Cæsaris opibus, & violentia plus, iure causæ minus poterant; ac tenente sedem Chrysolao, Iordanes exsul per Dicecesim extra urbem vagabatur, ea quærens loca, in quibus aliquid pro se esse fauoris, & indignationis speraret. Per Seprienses maxime saltus iuisse aiunt, quæ patria illi, multumque affinium, & amicorum, & opes auitæ erant. Modoetiæ quoque substitisse ipsum reperio, nactum ibi tutam exsilio sedem, quia municipij illius homines Imperatorem adspernati, obsequium erga Pontificem retinebant. Id postea meritum remunerando, ac testificando veteris domicilij caritatem, dedit priuatim ornamenta, & decora templo Modoetiensi, quæ adhuc manent. Distracta sic Ecclesia Mediolanensi inter duos, quorum vterque in illo dissidio ad sui capitis discrimina sollicitus atque suspensus nihil admodum agere publicæ rei potuit, ipsi per se Mediolanenses, turbata quamquam patria turbatisque animis, Hierosolymitanam expeditionem, quam Pontifex Paschalis hoc tempore instaurabat, amplexi, frequentes iere illuc exemplo maiorum suorum, qui decus idem quaesuerant. Addebant stimulos recens memoria Pontificis Anselmi, cuius mortem, mortisque causas lugebant adhuc, nec excidere poterat ex animis, quod vir

tan-

tantus, & patriæ tam amans in tantarum rerum conatu barbara in terra sic repente cecidisset. Ei viro parentari arbitrabantur quò plures irent, neque indecorum super vestigia ipsius mori. Nobilitas, & opes, & multitudo petentium id decus, fortasse hanc Ordini Hierosolymitano, quæ in nostra prouincia durat, opulentiam fecere. Neque enim vlla fere ex terra plures aut ditiores in eam Equitum Familiam nomen dedere cum primû institueretur. Credibile est, eadem pietate, qua Christi causa in tam manifestum tam procul ab domo discrimen vitæ ibant, etiam fortunas, quæ multò minoris aestimantur, in eandem Christi causam conferre voluisse. Qui iam ierant, quæ ire parabant, ipsi, parentes eorum, vel foris inter pericula, vel domi in prociectu hæc instituerunt. Sederat enim insuper multorum animis opinio, quæ apud auaros etiam inuitamentum prodigentiæ esset, tamquam vniuersæ mortalitati instaret finis, neq; vllus iam rerum humanarum vsus in pereuntis naturæ termino. Auctor eius profeminandæ opinionis Episcopus Florentiæ, quem sua vanitates impulit, vt falsum prophetam in fine Mundi paratum Christo æmulum, natum iam adultumq; esse concionaretur. Cupitores fere monstrificarum rerum sumus, & creduntur facilè quæ nimium timentur. Stolidi concionatoris dicta prompte accepta, nec sese finibus continuere illis, & ex re tam inani fructus dedere non leues, inhorrescentibus hominibus quacunque peruaserat fama, & iungentibus horrore pia facta, quorum semper affatim est, vbi præsentis exitij metu-

metus venit. Sic Mediolani ad terribile Antichristi nomen trepidabatur simul, & religiosè pièque multa agebantur, ita tamen vt partium factionumq; duces pertinaciæ suæ non obliuiscerentur; Chrysolausque, & Iordanes de pristina contentione nihil remittebant. Scilicet, illa de Antichristo credulitas populari turbam atungebat magis; siue credebant potentiores etiam, & nihilominus potior certaminum quàm salutis cura erat. Tanti certe terrores Italicas vrbes inuasere, vt Pontifex Paschalis, indicto ad Guastallam aduersus Henricum conuentu, cùm eò proficisceretur, ea dilata actione Florentiae substiterit, interea dum confutata Episcopi leuitate dimissisque per Italiam litteris, & edictis, attonita percussa que omnia vltro ad securitatem vocaret. Henricus interea, stimulantibus furijs, deposito Imperio, cùm id repetere conaretur, à filio turpi certamine victus, hinc ad pudendam lapsus egestatem, insigne documentum potuit esse, ne quis principū Regumue, vñquam diuina iura contrectasse hostiliter velit. Ille Apostolicae potestatis inimicus, & raptor, qui Sacrarum dignitatum insignia peti ab se vno æquum censebat, qui Mediolanensi Ecclesiae dare Pontifices, dare ciuitatibus alijs voluerat, Episcoporum denique vni miserrime supplex fuit, vt sese inter Chori ministros a lere vellet; cumque non impetrasset, extabuit dolore simul, & fame, iacuitque insepultus. Huius Henrici morte res Mediolanensium proxime libertatem venire contemptu successoris, quem oderant, nec timebant; iam.

B

que

que destinantes sibi non liberae modò Reipublicae formam, sed Insubriae totius dominatum, consenserat ad exuendum ipsum Imperij nomen, qua seditio- num face discors ciuitas agitari solita erat. Magi- stratus, arma, leges, vitae necisque potestas iam hinc coepere magis arbitrij esse publici; Collegiaque, & or- dines varios instituerant, per quos cuncta administra- rentur, eunte per singulos in orbem labore, & emolu- mēto, temporibus, actatibus, vicibusque descriptis; & per omnia liberi iam hinc populi faciem videres. Ceterum, ab hoc tempore, iura, & opes, & immuni- tates Ecclesiae Mediolanensis constat valde esse dimi- nutas. Nam, quae Reges, & imperatores, pietate vel imitatione pietatis indulserant olim ac donarant, ea deinceps residuis in tam potenti Republica partium studijs atque certaminibus, vel ciuium aduersus Ar- chiepiscopos, vel Archiepiscoporum etiam in ciues quotidie attenuabantur. Sed ferociam vrbs exul- tantis noua libertate, damnaque per eam illata Pon- tificatui Ambrosiano, per temporum deinde gradus, vt quaeque res inciderit, cognoscendi ac spectandi erit facultas. Hoc tempore, quod medium fuit inter Henrici patris finem, & filij in Italiam aduentum, cir- cumferendo etiam arma Mediolanenses, id ipsum te- stari voluere, quod sine domino erant. Cùm enim duae minores finitimae Ciuitates, Derthona, & Tici- num, inter sese digladiarentur magis quàm bellum gererent, atque in eo certamine Derthonenses diffisi viribus à Rep. Mediolanensi petissent auxilium, haud grauatim

grauatim inferuere sese dimicantibus, vincebatque sine dubio aliena vi pars infirmior. Ideo Ticinenses etiam ad opem confugere Cremonensium, simulque ab Laude Pompeia suppetias acciuerunt. Hi trium Ciuitatum exercitus, cum aequo Marte discessissent, sublato euentu Ticinenses ultro postea Mediolanensibus ipsis inferre bellum ausi sunt duce Vidone urbis illius Episcopo. Non erat indecorum ipsis tunc capessere pugnam Episcopis, quodque flagitium hodie haberetur, id turbulentia temporum igeniorumque illorum laudi insuper apponebat. Gloriosa principio res exitum ignominiae dedecorisque plenum habuit. Non victi solum Ticinenses, sed quod longe calamitosius fuit, capti sine praelio nobilissimus quisque eorum, seu vaenaliū grex Mediolanū in victricem urbem turpi agmine ducuntur. Episcopus ipse Vido, pro Pastore dux Imperatorque popularium suorum ibat in cathenis spectaculum miserabile si quod aliud fuerat umquam. In palatium inde ad sedentem ibi Chrysolauum, inter multa tela, multasque ducentium manus venit. Id sacrae dignitati esse datum videbatur. Caetera nobilium turba infelix, acta cum clamoribus in forum, ibi aliquādiu stetit ostentui; deinde manipuli palearum circa baltheum unicuique inferuntur; his accensis fumantem cum nidore retro cateruam dimisere ut domum irent. Non felicius Cremonenses pro socijs Laudensibus pugnauere quam ipsi pro se Ticinenses mouerant bellum. Capta urbs Cremona mitiorem tamen haud paullo Mediola-

mensis populi victoriam experta est, quàm cum olim
 inter Vespasianum Vitelliumque data incendio, &
 ruinis, horribile ad caeteras etiam exemplum fieret, ne
 sese partem alieni belli facere vellent. Mediolanen-
 ses contenti victoria intactam coloniam reliquere.
 Mox aderat nouus Imperator Henricus mali paren-
 tis pessima proles, & augendi per Ecclesiae iniurias
 imperij audior penè, quamuis imitamenta religionis
 ad principia rerum adhiberet. Veniebat sumpturus
 Mediolani, dein Romae coronas insignia fastigij Cae-
 sarum; ac ne praesidij parùm in ficta illa mansuetudine,
 & pietate esset, ducebat triginta armatorum millia
 quae ob stolidum gentis robur, multò maioris exer-
 citus speciem faciebant. Mediolanenses, licet iam
 haud dubie in possessione libertatis essent, vltroque in-
 finitimos imperium exercerent; tamen nihil cunctatim
 acceperere venientem, siue quia tantiterror exercitus
 obstupescerat repente animos, siue quia, vt corona-
 tus abiisset, nulla in re fore molestum credebant. Ab
 Archiepiscopo Chrysolao est coronatus. Namque
 exsulem Iordanem longius etiam quàm antea sum-
 mouerat strepitus, & fama venientis Imperatoris, ex
 cuius factione ipse non erat. Vadentem inde Ro-
 mam Henricum Archiepiscopus idem est affectatus,
 estque hoc inter acta, quemadmodum Pontifici Paf-
 chali Chrysolao Mediolanensis Principem tradiderit
 de manu in manum, vt Imperator ab eo appellare-
 tur. In iisdem Romanae coronationis actis reperi-
 tum exorto propter importuna Caesaris postulata
 tumultu

tumultu, captoq; Pontifice, Caesar vicissim ipse ad ne-
cem appeteretur, euasisse pernicitate equi, quem ei
Ortho quidam Mediolanensis ex Chrysolai affeclis ob-
tulisset. Othonem cum, quia Caesari sic effugium de-
didisset, à populo Romano interfectum, multaque vul-
nera ex animi iam corpori addita in contumeliam:
Pontifici Maximo, per pactionem dimittendi capti-
uos Cardinales, extortum à Caesare privilegium, vt
liberum solutumque ipsi esset; Abbates, & Episcopos
in possessionem Ecclesiarum inducere quos veller;
cuius honorem non haberet ipse ratum, is vt ne con-
secraretur. Haec Caesaris in Pontificem violentia,
cùm in illius comitatu Chrysolus esset, nō liberat sus-
picionem hominem, quem nos absolueret crimine, co-
nati sumus. Caeterùm, Mediolani spes quotidie ma-
gis ea crescebat, quam de nouo Imperatore con-
ceperant animis; fore nimirum, vt auersus in alias
ille curas, vel longinquitate ipsa, vel ingenij mobi-
litate urbem hanc sineret esse sui iuris, afflueret-
que non magis quaerere quicquam eorum, quae
hic fierent, quam nos quid in media Germania fieret,
quaereremus. Hac spe Consules Principesque urbis,
iam haud dubie imminentes Insubriae totius impe-
rio, Laudem Pompeiam aggressi in potestatem rede-
gerunt. Omnia exempla seueritatis in captam eam
urbem edidere, siue ab vetere odio, siue ab recenti ira,
quòd aliquandiu morata victoriam esset, siue spar-
gendo in finitimos terrore, siue ne quid virium ad re-
bellandū relinqueretur. Diruta moenia, dirutae aedes,

in

incapita quoq; faucibus; pauculi vici superstites fuerunt, cum antea laxa spatium urbis pateret. Sublati publici mercatus, non cum finitimis modò, sed etiam inter ipsos; quodque priuati semper arbitrij fuerat, ut ex qua cuique visum esset domo, uxorem duceret, id sub durae legis vincula coniectum, edicto, ne qua mulier vlla ex domo enuberet, ne quis vir vlla ex domo duceret, nisi prius ad Consules Mediolanenses de eo connubio esset relatum. Denique religionis etiam habita cura, & populus ille Laudensis, in verba Pontificis Romani solenni iureiurando adactus; Episcopumque urbis eius Ardericum reperio, conceptis verbis pro concione eiurasse, & ab olesse acta omnia Obizonis, Fredèzonis, & Reginaldi, qui treis ante ipsum Episcopi, Caesaris fauore praeter Pontificis auctoritatem, Ecclesiam illam administrarant. Id haud dubie factum esse debuit ab Arderico Consulium Mediolanensium impulsu, qui, occupatis quamquam animis ira, odio, victoriae aestu, & tanta rerum caligine, propugnationem eam pontificiae dignitatis susceperunt. Namque vis illa per Imperatorem illata Christi Vicario, captiuitasque eius, & Cardinalium, & expressa per vltimam necessitatem Apostolica iura, & factum illud indignissimum offenderat omnium animos; passimque auctorem iniuriae derestantes, partem alteram miserabantur etiam qui antea insensiti fuerant. Et per offensionem alienationemque eam reuocatus ab exilio fortasse Iordanes ad gerendam vnà cum Consulibus rem ad fuit, isque in constituendo

do victæ urbis statu, rationem præcipue habuit, ut simul Apostolicæ sedis dignitas, quæ tot modis erat violata restitueretur. Sed neque deerant, qui, cum aliqua in Pontificem ipsum indignatione fremerent, exprobrarentque quod viuuum olim illud, & vere Apostolicum ingenium humano metu debilitatum infractumque esset, ac pene cessisset possessione Pontificatus. Quas ille voces, & Ecclesiæ querelas, cum fidelium amicorum susurris assidue verberarentur aures, ferre non poterat, multumque contestatus, factum esse captiuorum Cardinalium causa quicquid fecisset; indicto Concilio, vocatisque in Lateranum patribus, anathemate defixit Henricum, & priuilegium illud miserabile abrogauit. In eo Lateranensi conuentu, actionum omnium prima habita est, ut Mediolanensis Ecclesia redigeretur in tranquillum, lætisque patres eam relationem acceperunt. Adde, publice displicebat, esse dissidium illud in Metropoli, Chryso-lausque tanti nominis vir, & Iordanes ipse, quò maiore per omnes terras fama erant, eò grauius discordia ipsorum, & Ecclesiæ illius calamitas accipiebatur. Cum tanta sedis Apostolicæ res ageretur, eiusque negotij causa Concilium esset indictum, conuerterat tamen res Ambrosiana statim omnium in se curas, & Romanæ confirmandæ maiestatis initium fieri non posse arbitrabantur, nisi prius Ciuitas ea conquiescisset, cuius semper agitatione, & motu pleraque concuterentur. Pontifex maximus primo Concilij die, de ea Mediolanensi controuersia cognoscere Cardinales

dinales iussit. Postero die, sententijs dictis, decretum in hæc verba est factum. Quia neque necessarium, neque vtile est, Chrysolauum Episcopum, relicta Ecclesia, quam initio tenuerat, alteri Ecclesiae præesse; ideo Chrysolaus ad pristina gubernacula redito; Iordanes Metropolim Ambrosianam obtineto. Ita cum bona pace Chrysolaus cessit Iordani. Iordanes inde quiete ac pacate Mediolanensem Ecclesiam regebat. Concilium statim prouinciale habuit, agitando & quaerendo quam ratione prouincia tota reuocaretur ad sedis Apostolicæ auctoritatem, assuesceretque populi nusquam aliunde pendere. Prouinciales Episcopi conuenere decem, & octo, hique cernentes inclinata ad Pontificis nutum omnia, labantem Caesaris causam, & Archiepiscopi constantem animum, fuere in officio, etiam si quos obnoxius beneficijs animus, & dispar occulte voluntas in partem alteram inclinaret. Ab hoc prouinciali conuentu, multa iam erant expeditiora Iordani, tollebaturque paulatim re ipsa Caesaris Regnum ex omni Ecclesiastica iurisdictione Mediolanensi, sicut ex civili Imperio, spe ac destinatione sublatum iam in eadem vrbe erat. Mouebantur loco profani homines adepti olim sacra munera commendatione Caesarianorum: acta resciebantur omnia, quaecunque nominis, & fauoris eius suspicione aliqua tamquam tæbe infecta essent. Ac veluti templa sanguine humano violata expiantur, condunturque de integro caeremonijs, & ritibus, & adspergine lustralis aquæ; sic Mediolanensis

Ecclesia

solent

Ecclesia per Iordanem Archiepiscopum purgabarur hominibus & institutis illis, aliisque homines, & alia legitima instituta dabantur. Rursus, auctoritas & robor, & momentum omne addebatur actis, quæ Romani Pontificis auctoritatem, & nomen præferabant, vidimusque ipsi Madoctiae in templi illius tabulario patentes literas Archiepiscopi huius, & diplomata firmandis priuilegijs, quæ Anselmus Valuasor constantissimæ, & incorruptæ erga sedem Apostolicam fidei templo eidem indulisset. Haec, & alia præclare agentem Iordanem mors abstulit, non illa quidem plane immatura, cæterum, vt existimare licet, non nihil etiam tot curis exilij, certaminumq; & totius vitæ laboribus approperata. Obijt nonis Octobris anno octauo postquam æmulus Chrysolautus ex Pontificis decreto vacuam ei sedem reliquerat. Institutum ab eo est in Ecclesia Mediolanensi, vt ad .i. v. nonas Nouembris, anniuersario per omnia templa sacro precibusque, manes mortuorum expientur, addiditq; funebres ipse ritus, & mortualis pōpæ caeremonias; ex quo credere licet, hominem fuisse valde memorem mortalitatis, ac de futura vita solite cogitantem. Sed & bella gessisse cum tradunt, coniunctisque cum Mathilde viribus Paschali contra Henricum adfuisse. Mathilde fuit virgo, quæ tempora illa sexumque suum nobilitare potuit, si nihil aliud, vel in feminarum vñquam animis, vel in eo seculo memorabile extitisset. Regiæ stirpis adolescensula, cum innupisset Lotharingiæ Duci, diem suum

C obicrat

obierat maritus antequam iura vlla matrimonij vsur-
 paret. Sic manserat puellae decus illibatum. Pa-
 trium inde imperium vnà cum Beatrice matre per
 omnia regiarum virtutum exempla administrarat.
 Fius morte rem adepta paternam omnem, propu-
 gnando Pontifice, quicquid armorum, & opum ha-
 bebat, occupauit; consobrinusq; p̄suis Henricus illa
 clades Apostolicæ sedis haud infestiora vlla quã Ma-
 thildis arma est expertus. Haec denique virgo suae di-
 tionis oppida, & fines legauit Apostolicae Sedi, idque
 D. Petri patrimonium fuit. Et cùm ad incrementa
 Catholicae fidei magnopere pertineret nubere ipsam
 Vulsoni Bauaro, dedit in secundas sese nuptias ea con-
 ditione, vt intacta relinqueretur. Fuera propinquum
 ei genus cum Episcopo Chrysolao, nec valere san-
 guinis vincula, vt in Mediolanensi controuersia sese il-
 li adiutricem præberet. Quin etiam, Iordanem, vt
 dixi, fama est, aduersus Henricum rem gessisse vnà
 cum Mathilde, minime dubium argumentum, quin
 Iordani ipsi fauerit magis. Decessit Mathilde ad x.
 Cal. Sextilis anno salutis centesimo quindodecimo su-
 pra millesimum, hoc est, biennio ferè antequam Ec-
 clesia Mediolanensis à Paschale Iordani adiudicaretur.
 Nec vltra biennium inde aliud Paschalis ipse su-
 perstes fuit. Is quinto sui Pontificatus anno, cùm
 Episcopo Ticinensi priuilegia quædam antiqua reno-
 uaret, id quoque adiecit, vt Monasterij Cairatenfis
 administratio, quod est in Diœcesi Mediolanensi ad
 Episcopum illum Ticinensem pertineret. Eius Eccle-
 siae

ſiae Clerique praedia & loca omnia, & fines auctori-
tate ſua Apoſtolica vetuit premi vllis militum hyber-
nis aut aethiuis, niſi ſi incideret aliquod cuiusmodi-
tempus, vt Pont. Max. de ea immunitate aliter cenſe-
ret, aſſentireturque temporum, & bellorum neceſſi-
tati. Per eos annos ſiccitate valde laboratum eſt,
furentiumque ventorum tanta violentia, vt in pro-
digij locum acciperetur. Crebra incendia fuerunt Medio-
lani, lexque ideo de ignibus lata, ne accenderentur
ſcilicet quodocunque ſaciret ventus. Ea lex, cum
forte violata vna in domo eſſet, indeque ortum
incendium in vicina tecta traieciſſet, domum fami-
liamque eam abſque vlla poſtliminij ſpe, perpetuo
exilio fuiſſe damnatam tradunt. Multas ſacras aedes,
& publicae magnificentiae opera incendio illo eſſe ab-
ſumpta cum ex prioribus adhuc ignium damnis re-
ficerentur. Cauſam fuiſſe calamitatis, praeter aentia
cuncta humi flatusque turbinum, etiam aedium teg-
mina ex paleis, aedesque ipſas ex tabulis cratibusve
ignium alimento. Bellator foris, domi ſeditioſus
populus, Italiae dominatum appetens, viciffim ipſe
finitimorum externorumque ſemper inuidia ſolicita-
tus, ſic tunc habitabat ob belli clades, ob tumultus
intestinos, ob ceſtes denique iras. Nec mirum, ſi in
tanta opulentia, tantaque ciuium nobilitate non po-
tuerant inſtaurari veterum aedificiorum ruinae. Nam
vbi quies ab hoſte contigerat, vel vbi ipſi quieſcere
ſuerant hoſtem, grauiora intus mala ſeditionum
oriebantur. Et poſtquam haec ipſa quieuerant, repen-

tinae adcrant calamitates, quas consuetudo quoti-
 diani sermonis, fortunæ nomine appellabat; re vera,
 Numinis irae erant in fastum & violentiam vr̄bis.
 Ita, ferocis & inquieti populi maiestas, velut ad ludi-
 brium humanae superbiae iacuit aliquandiu tegeti-
 bus, & asseribus inuoluta. Ingrati profecto sumus
 erga Numinis eiusdem indulgentiam, & sine cura vel
 cogitatione vlla trāsmittimus hoc ipsum, quod priua-
 ti ciues in vr̄be nostra habitent hodie principum ri-
 tu; principum tecta sufficere regibus possint. Excur-
 runt late vicorum spatia: spatiantur fora: fatigat
 oculos aedium altitudo: suburbia sunt vr̄bium in-
 stat: vr̄bs ipsa, caminorum syluis, & immenso te-
 ctorum campo domicilium esse humani generis vide-
 tur. Frontes, & fastigia, & valvæ domiciliorum ma-
 iore sunt pretio quàm alibi templa. Et templorum
 h̄ic ea Maiestas, vt inter diuina & rara decora pos-
 sit nobis hoc etiam exprobrari, quòd in nulla magni-
 ficentius, & augustius vr̄be eoli se patiatur Numen.
 Marmore & pictura, & architectorum ingenijs nitent-
 etiam artificum aedes, & stamus adhuc in domorum
 limine, nec dum pretia supellectilis, & cumulata in-
 tus prodigia cuiquam exprobramus aequaturæ singu-
 lorum oppidorum praedam si Deus immittat hoste
 flammave, quae exhauriant. Ab stercis, & ha-
 zundine peruenimus in has delicias, neque tamen
 meliores sumus quàm cum piacula illa diuinitus im-
 mitterentur. Sed me contemplatio veterum mise-
 riarum, & praesentis felicitatis paene non sentien-
 tem

tem ab instituta narratione auertit. Cùm tam parata ad concipiendos ignes vrbs fere tota esset, & flabrorum perpetuo adiuuarent quòcunque parua vna scintilla materijs hæsisset, alio super aliud oriente incendio, descensum denique cò est, vt omisso ignium vsu, crudis potius vescerentur, ne quotidie conflagrarent, quod Donatus Bossius refert. Auctorem citare debui, quia durius paulò ad fidem videbatur, non potuisse tantæ vrbs populum, quamuis raptim, excitare tecta & domos, quas non ad eò facile perumperet flamma. Eiusdem Bossij chronica cùm inspicerem ad hosce incendiarios annos, in rem aliam incidi, quam cum aliquo tantarum variationum pudore referam tamen. Chryso-laum is, ab Imperatore Conrado, iusto praelio victum, atque Pontificatu fuisse deiectum narrat. Successorem ei, non Iordanem Cluiam adscribit, sed Ambrosium quendam ex Mediolanensis Ecclesiae Cardinalibus, vt verbo ipsius vtar. Cardinales siquidem Canonici illi antiquitus fuere appellati, hodieque non ab similem ei vocabulo in templa ornatum ferunt. Addit huic suae narrationi Bossius omnia, quae rem accipi tamquam non ex vano haustam cogant, nisi potiores auctores iam diuersam eius rei fidem occupassent. Pugnae locum notat circa Abduae fluminis ripas: obsessum ibi Chryso-laum aliquandiu, mox per intermissa custodij loca sese eripuisse hosti, Mediolanumque profugisse sic ad vrberem omni compulso bello, varia fortuna dimicatum in ipsis prope portis, donec Imperator ferro
ignique

ignique suburbia tota perpopulatus, agro Mediolanensi excedere statuerit. Cùm inde excederet finibus, omnem in eo consumpsisse iram, vti per praecorem ediceret, indignum esse Pontificatu Chrysolaium; pro eo meliorem honestioremque virum dari, Ambrosium scilicet illum ex Templi maximi Canonicis, qui Metropolim in posterum regeret, atque tueretur. Addit verò fabulae auctor; cùm sub mœnia pugnaretur, etiam inter infestas vtrinque acies spectaculo fuisse singulare certamen Eriprandi Vicecomitis, & Bauerij cuiusdam, qui Conradi fratris filius praecipua ferocia pugnam ciceret. Ex prouocatione dimicantes eos, vanis primò ictibus lanceas inuicem perfregisse: deinde rem ad gladios manusque deductam. Eriprandum in eo conflictu cùm sese propius insinuasset, iniecta in cassidis bucculam manu Bauerio iugulum hausisse. Subrexit inde nouas ipsorum inter se exercituum impressiones, inclinationes, & submissis hinc inde subsidijs nõ semel vtramque restitutam aciem, & omnia, quæ, vel ancipites praeciorum euentus, vel artes imperatorum oblectamenta legentibus parant. Nec sanè miraculis, & prodigijs parcat, tamquam e celo quoque fidem, & auctoritatem petat. In templo D. Vincentij, cùm ille suffectus in Chrysolai locum Ambrosius à Brimone quodam Archiepiscopo in conspectu Germanici exercitus inauguraretur, prodigium visu dictuque horribile extitisse; parentem atque tutelarem Urbis Ambrosium stricto gladio minitantem Imperatori; speciem hanc media templi regione sublimem

capitulum

blimem

blimem apparuisse praeterea duobus, quorum ille
consilijs yteretur. Exortum inde tetro cum fragore
nimbum crebris intermicantibus fulgetris, quantos
conturbatae naturae motus numquam fuisse antea spe-
ctatos constaret. Haec ego inter chronica illa Bossia-
na cum reperissem, non esse dissimulanda putavi, ut
hoc exemplo nosceretur Scriptoris illius ingenium,
ad vana plerumque inclinantis, dummodo admirabi-
lia sint. Nihil enim inanius esse poterat rerum ista-
rum relatu, quo temporum ordinem insane per-
turbat, imperij successionem euertit, nomina Im-
peratorum miscet; ac ne parum fuerit, humana
negotia mouisse sic & labefactasse, euocat insuper e
celo spectra, sollicitatque naturam; neque Scripto-
rum aliustalia somniarat. Iordani Cluio Henricum
Capitaneum tabulae quaedam subiiciunt; eum Gelasij II.
Summi Pontificis auctoritate ex Templi Maximi Ar-
chipresbytero Archiepiscopum esse factum; quinto
anno mortuum esse postquam honorem adeptus
fuerat; neque res vlla quam in Pontificatu gesse-
rit, affertur. Plures, omissa Henrici huius mentione,
Iordani Bernardum suggerunt Clarae vallis Abbatem,
qui repudiato Pontificatu, non minus famae nominis-
que & caritatis inter Mediolanenses est assecutus,
quam quisquam alius, ante, postue ipsum, sanctissime
gerendo Pontificatum eundem assequi potuerit.
Erat mite ingenium illi; studia plena sanctitatis; mens
tota diuinarum rerum, prorsus alieni mores ab rebus
illis, quae versantur in hominum vita; cuius Angelo-

rum

rum, & Dei domesticus eminebat illud; corpore tantum inter mortales agebat. Cumque videret populum hunc, inter arma, & turbas, & imperiorum cupidines insanientem, non esse sibi multorum capitum belluam attingendam putauit. Excusata sua tenuitate recusauit modeste honoré, spemque praecidit posse villo modo flecti, & exorari. Ceterum, omnia quae poterant esse officia boni pastoris erga populum Ecclesiamque Mediolanensem, cumulate praestitit, quantum quies illa patiebatur, in quam sese abdidisset. Monendo, & adhortando, & pacificando, componere statum Ciuitatis conabatur; extantque inter illius ingenij monumenta tres epistolae, quas ad Clerum hunc Ecclesiamq; & Ciues publice conscripsit. Paterne loquuntur, & ostendunt, nomen tantum, & speciem Archiepiscopi vitasse Bernardum; animi solitudine, & cura spectasse salutem ac dignitatem vrbis quomodo quilibet etiam alius prouidentissimus Archiepiscopus spectaret. Epistolae illae fuere mihi annalium instar; aperuere rerum fores ac praetulerunt facem ad multa, quae quotidiana haec, & erroribus obnoxia scribentium cura non satis explicabat; & oracula illa summum historiae decus pandam. Rarissime enim tale quiddam in explicanda antiquitatis memoria contingit, vt ab iisdem, qui res gesserunt, petere testimonium possimus; vt verò sit quaedam insuper testimonio diuinitas, & sanctimonia, rarius etiam vsu venit. Bernardus, primo literarum earum verbo, Mediolanenses statim appellat suos, quod quidem

quidem ad cætera non pertinebat; sed esse notatum oportuit, vt verbi eius coniectura satisfaceret aliquo modo illis, quos videbam non esse contentos auctoritate tabularum, vt pontificatum Ecclesiæ huius Bernardo ipsi fuisse aliquando delatum assentirentur. Ab ea pastorali inscriptione tituloque paterno, vir ille Dei, consilia, & preces, & minas, quicquid seuerè, quicquid blande dici potuit in populi superbiam miscet. Memorat Apostolicæ sedis indulgentiam, & concessa vrbi Mediolano, quaecunque, vel ad nominis amplitudinem, & famam, vel ad ciuium salutem, vel ad omnium honestarum rerum arbitrium atque libertatem expetita fuerint. Missos ab Roma Mediolanum principes Ecclesiæ viros, vt etiam ex dignitate ac splendore legationis ceteræ Italicæ vrbes intelligerent, quantum huic vrbi tribueretur. Si studijs, & inclinatione populari, Pastorem vnum potius quàm alium habere voluissent; annuisse sacrorum principem, & factos esse compotes voti. Si quosdam e ciuitate sua iure belli detineri captiuos indignaretur; protinus datam esse operam, ne dolor ille animos Mediolanensium inquietaret. Impermissa quoque, & vetita data esse populi huius magnitudini, solutasque leges in eorum gratiam, vt alterius vrbis Episcopus ad Metropolim obtinendam ascisceretur. Hactenus commemoratio Romanæ liberalitatis erga Mediolanenses in D. Bernardi literis erat. Cætera precibus, & monitis, & infima obtestatione consumebantur. Conquiesceret tandem nobilis populus, in clyta nobi-

D   litas,

litas, vrbs plena gloriae, & hominem cupidissimum
ipforum salutis audirent. Sedis Apostolicae clemen-
tiam ita reputarent animis, vt opes, & vim atque po-
testatem nihilo minorem esse recordarentur. Si per-
gerent abuti clementia, prompta in contumaces tela
potestatis fore. Summum Imperium esse Romani
Pontificis omnium Ecclesiae rerum; neque quicquam
exceptum potentiae illi, quominus cuncta prout vi-
sum fuerit, emendet ac mutet. Posse Christi Vica-
rium atquare summa infimis, & infima rursus attol-
lere in quantumcunque fastigium ei placitum sit.
Episcopos instituere nouos, tollere veteres, exau-
gurare alios, alijs amplificare iura, & fines, redigere
alios in angustum, pœnas etiam irrogare quibus ve-
lit, ad pedes denique suos compellere ex vltimis ter-
rarum finibus omnes, qui intra Ecclesiae gremium
viuant. Sequebatur hinc malorum exprobra-
tio, quae mala perpessi Mediolanenses fuissent
miserrimo illo secessionis tempore, cùm scilicet re-
rum nouarum, & immodicae potestatis cupidine, de
vetere etiam statu euoluerentur. Quis tunc ferre po-
tùisset opem? quatenam iactare possent rebellionis
eius emolumenta? Deformatam solitudine ac squalore
Metropolim abruptis velut ab suo corpore membris,
& amisso tot prouincialium Episcoporum decore,
quod fuisset olim clara, & celebrata per gentes om-
nes. Nunc quoque pari culpa, simili fuisse deflagra-
turam incendio, nisi Romana Maiestas ignoscendo
potius, & sustinendo iras, quàm fontes euertendo
maluisset

maluisset declarare quantum posset. Verùm ista quidem iam esse transacta, & sicuti temporum cursu transierint, ita ex partium animis voluntaria obliuione posse deleri. Cauent in posterum egregij viri Mediolanenses, ne reciderent in eundem morbum; nam si recidissent, non eandem fore salutem. Sciunt, consilia esse perfidiae quaecunque ab suatoribus alijs proponerentur; consilium hoc totum esse beneuolae sinceraeque mentis, quae nec sit errore decepta, nec decipere alios tentet. Pergerent iam tandem agere mansuete atque amabiliter, & reconciliatam sedis Apostolicae gratiam retinerent. Sic, & conseruatuos ornamenta, quae recepissent, & nouis postea beneficijs locum fore. Haec summa erat vnus D. Bernardi literis, quae literae rem hanc historicam magnopere illustrent, vel potius sunt ipsae quarundam huiusmodi rerum historia. Indicant enim, Chrysolautum, cum alteri cuiusdam Ecclesiae praesideret, ad huius Ecclesiae gubernacula studijs populi fuisse ascitum, idque Pontifice maximo, aliquandiu, vel concedente, vel non prohibente. Magnum Sedis Apostolicae tunc fuisse negotium, vt pacem cum hac Ecclesia populoque haberet: quia non dabant sese Mediolanenses, eò esse descensum, vt prouinciales Metropolitanae iurisdictioni ac potestati eximerentur. Pacata deinde omnia cum illustri reconciliatione animorum, Metropolimque restitutam. Dubitatum esse tamen, ne parum diuturna pax foret, nimiumque semper amica turbis ciuitas obsequium exsueret rursus. Ea scilicet

cet cura Bernardum angebat, pastoralis animo respicientem populi negotia, cuius esse pastor recusarat. Cumque vel litterarum illarum acres, & veri sensus, & tam viuidae cohortationis amabilitas, vel tot praeteritorum malorum taedium quotidie magis cuncta tranquillaret, essetque rerum, & animorum ea facies, quae perpetuam ex turbulentissima tempestate quietem spondere videretur; alterae mox eiusdem Bernardi subsequente litterae gratulabantur Clero Mediolanensi sanas iam mentes ciuium, & composita omnia tam graui ac decore, quam dignitas, & amplitudo Ambrosiani nominis postulare. Laudabant huius Cleti cum singulari pietate prudentiam, quae facientem discordijs, & contumacia populum adducere sic ad aequitatem potuisset. Tantae rei famam late manasse per tetras omnes, & hilarasse cuncta; vniuersam Ecclesiam triumphasse numerosae solis salute, quam plane deplorarat. Deum ipsum lacto ac sereno vultu accipere gratissimum id munus. Se quoque protinus vna cum ijs qui nuncium sibi optatissimum attulissent, venturum fuisse Mediolanum, tum debita gratulationis officio, tum rerum earum causa, super quibus rebus scriptas ad se literas ab iisdem nuntijs accepisset; sed instare Concilij diem, quae sibi necessario esset obeunda, neque aliud posse praueiri. Statim ab eius officij perfunctione daturum operam ut Mediolani esset. Haec ad Clerum scripta erant, qui, Patrem, sicuti apparet, inuitarat, nimirum ut ipsius auctoritate ac nutu tollerentur si
 quae

quae veterum certaminum fibrae, vel in praesentia
minuere apud aliquorum animos synceri gaudij fru-
ctum, vel in posterum dare materiam segetemque
discordijs posse viderentur. At inuitanti separatim
populo talia quaedam rescripsit. Honorificum de se
iudicium insignis ingentisque populi minime recu-
sare, tantoque promptius ac lubentius accipere mu-
nus oblatum, quia facto seditionum omnium sine
cum Apostolica sede redierint in gratiam, & summa
generis humani gratulatione consistant iam intra
Ecclesiae sinum. Caeterum, sicut ipse gloriari de-
beat, quod obscurus humilisque homo ab nobilissi-
ma, & maxima ciuitate pacificator adhibeatur, ita
vicissim ipsis etiam fore honori, si, cum nullis vn-
quam armatis hostibus cesserint, multarumque vr-
bium coniuictos exercitus claris per terrarum orbem
victorijs fregerint; ab eiusmodi nunc homine flecti
se se patiantur, vt finitimis ciuitatibus dent pacem.
In praesentia sibi opus esse properato, vt ad Concilij
tempus occurrere mature posset; postquam ei neces-
sario muneri satisfactum sit, primum, & antiquissi-
mum sibi fore munus, vt Mediolanum ad societatem
pulcherrimi operis accurrat, & parte gloriae fruatur.
Concilium erat Pisas indictum ab Innocentio II. con-
stituendis Ecclesiae rebus, stabiliendae atque firman-
dae per Italiam paci, & super omnia comprimendis
Anacleti conatibus, qui sacrorum principatum re-
mere vsurpans, & iusto ac legitimo Pontifici opposi-
tus nouum id sibi nomen sumpserat cum antea Pe-

erus Leo vocitaretur. Ei concilio adesse Bernardum oportebat ob inclytam viri sapientiam, & famam, quae iam in tantum egressa erat, ut nulla publica, & magna res satis commode administrata, satisue recte consultata esse videretur, ad quam adhibitus ipse non foret. Volebat ille quidem ut dixi fugere strepitum atque tumultus mortalium rerum, ab eratque procul ab hac humani animi leuitate, & morbo, qui nullam nisi cum pompa, & specie plausuque vitam amat. Sed autoritate Pontificum, Cardinalium precibus, studijs, & concursu clamoribusque populorum, principum voce deposcebatur magnarum Ecclesiae contro- uersiarum desceptator, arbiter pacis, calamitas, & fulmen haereticorum, confutator, profligator; parens omnium salutis. Et ubi semel prodierat ex quiete & umbra, in arenam, & solem, nullus pro Catho- lica fide dimicator acrior fuit. Ille Lotharium Impe- ratorem Henrici utriusque furoris pontificia iura ap- petentem fregit. Gulielmum Pictauiensem aliam Ec- clesiae furiam iniecto mirabiliter terrore sanauit: improbae sectae principem Abailardum, rationes, & argumenta illius in conuentu celeberrimo compes- cuere ne hiscere ultra auderet. Ac crescente succes- sibus rerum ardore animi, castra quoque, & acies id celeste ingenium sensere. Indignatus enim, natale Christi solum, & salutis nostrae monumenta tenere barbaros, concionibus primum effecit suis, ut indi- gnatione eadem ardescerent principum Christiano- rum animi, dein Carnotensi conuentu, belli eius ge-
rendi

rendi administrator est electus. In Pisano hoc con-
uentu, qui Patrem ab Mediolanensi profectioe tar-
dabat, non alterius magis constantia, & robore acle-
nitate perfectum est, vt Pontificatus maximus, domi-
ra importunitate ceterorum, in eo retineretur capite,
cui diuina prouidentia fastigium imperiumque id pa-
rarat. Et res ea quidem hunc exitum habuit, vt dam-
nato Anacleto Romanam Ecclesiam Innocentius te-
neret. Bernardus verò statim ab dimisso Concilio
memor eius, quod de re Mediolanensi inspicienda, &
ordinanda susceptum habebat, nihil conctatus est,
quominus recta inde Mediolanum proficisceretur.
Tradunt alij, non voluntariam eam fuisse Bernardj
profectioem, sed iussam à Pontifice maximo, Conci-
lijque rotius auctoritate susceptam ad confirmandum
statum vrbs, quae reconciliata tunc primùm Apосто-
licae sedi, piacula veterum culparum, & remedia in-
posterum vltro exposcebat. Illud visum est, factum
fuisse diuinitus, quod cùm patres ab Pisarum vrbe re-
deuntes domum, circumuenti latronum indagine,
spoliatique, & vulnerati, & abducti, miseriarum om-
nium exemplum fuerint, iuit diuerso Bernardus iti-
re, faeuumq; ludibrium effugit. Nisi peregrinatio,
siue legatio illa Mediolanensis alia regione dedisset
viam, ipsum quoque fuisse periturum autumant.
Venere Mediolanum vnà cum Bernardo, Cardinales
duo, Vido nempe Pisarum Episcopus, & Matthaeus
Episcopus Albanensis, quò plus momenti ad regen-
dos ciuium animos coniuncta trium auctoritas, &
sapiencia.

sapiencia.

sapientia afferet. Quia tales Bernardo comites iere, adducor ut credam, iuisse legationem Pontificis, & Concilij iussu quamquam ipsius Bernardi literae aliò coniecturam trahant, & rem fuisse antea vltro agitam testentur. Nisi si fortè fuit vtrumque simul; ut nimium, cum Mediolanenses, Bernardum, sicuti literae iam prolatae demonstrant accersuissent, ipseque annuisset, accesserit ad studia populi illius, Bernardique propensionem, & officium, publica etiam Ecclesiae auctoritas, atque ita Cardinales missi. Fuit in eo comitatu Carnotèsis quoque Episcopus Gothifredus nomine, qui tempestate illa literis, & dignitate vitae excellerat; inde fecerat sibi magnum vbiq; nomen, & erat ei cum Bernardo familiaritas ea, quam similitudo studiorum & animorum facile contrahit, creditusque est ipsius Bernardi rogatu ac desiderio iter illud suscepisse. Inclyta ea legatio Mediolanum ibat, miraculo gètib; ob virorum famam, quales numquam fortasse antea simul conspecti erant, maximumque miraculum Bernardus ipse incedebat; vnica spes Ecclesiae, simulacrum Apostolicae seueritatis, Regum quoque terror; in paupere lacerna squallido, & venerando ore maiestatem splendoremque Cardinalium, qui simul ibant, obscurabat. Constans fama est, idque inter caetera legationis eius euenta scriptores narrauere; cum ad septimum ab vrb; milliare peruenissent, humillimo amictu Bernardus, & nitentes insignibus suis Cardinales, reliquumque Romana opulencia graue agmen sequeretur, obuios ibi maio-

te agmine Mediolanenses spectaculum edidisse, quod,
& tunc stupori intuentibus fuerit, & futuris deinde
seculis admirationi esse posset. Nam quasi ab vilibus
ignotisque capitibus auertentes ab caeteris ora oculos-
que, vnum omnes circumstetisse Bernardum, perinde
ac si veniret solus. Quà conspexerant Patrem, certa-
tim accurrere illuc, ingruere mixta primoribus plebes,
clamoribus celebrare altis inclitum nomen. Etiam
ante clamores concursusque eos, senserant in itinere
Cardinales, & quae simul ibat aula, intercidisse plau-
sus, adulationemque, & motus inanes erga fulgorem
honorum, & ludibria fortunae; versa omnia erectos-
que animos in hominem diuinum, qui mansuete secum
iret. Itaque locum dabant irruenti ad Bernardum
populo, & illius alienae gloriae spectatores fiebant;
haud paullo iucundius afficiebantur, quàm si plausus
ille daretur sibi. Tunc Mediolanenses accedere pro-
pius, vt ieiunum illud, & regale os vsurparent, dare of-
tula pedibus, contingere tunicam, velle inde praeci-
dere aliquid; ac fuerat ille in periculo, cum aduersus
rantae multitudinis aestum minime sufficeret attenua-
tum inedia corpus, & naturali etiam temperamento
gracile ac delicatum. Cardinales ipsi iusserunt ad stare
qui turbam summouerent. Singulis inde accessus da-
batur, stabatque Bernardus inhibens manu, vt quis-
que accesserat, & hortabatur adire potius legatos
alios; horum insignia sacramque dignitatem venera-
ri; neque dicta ea quicquam proficiebant. Tantò ma-
gis appetebatur; & narrant, quibus interea signis

E   Deus

Deus ipse viri sanctitatem, & populi consensum mirifice comprobavit. Multi, quos variae, & inueteratae, corporis calamitates infestabant, ab eo diuini hominis contactu, & adspectu firmiores discessere, quàm qui nullum eiusmodi incommodum attulissent. Stratis inde per totum passim iter ad vrbis vsque portas alijs, quos Bernardi nomen, & audita iam miracula ad spem eandem excitant, ipse transitus, & umbra Patris, nouae cuiusdam vitae initium, depulsis, & absterfis illico prioribus poenis dabat. Magna ea Daemonum fuisse strages fertur, qui cum infessa diu corpora ceu castella quaedam tenerent, ibique per clamores horrendos, per infelicium cruciatus, & tormina, foedum imperium exercebant, Bernardi nutu sedes relinquere illas cogebantur. Eiectionum earum varios casus, & late profligatas Bernardi supercilio lemurum cohortes, ac tetra solutas obsidione animas cum sua quamque pugna repraesentauere quibus cordi fuit, eiusmodi quoque tristes memorias retinere inter maximarum Ecclesiae rerum consilia, & acta. Nobis praestat hoc loco repetere negotia Metropolitanae statumque Prouinciae, & vrbis, vt cognoscantur, & causae quanam fuerint eius legationis mittendae Mediolanum, & res ipsae, quarum rerum gratia Mediolanenses vltro Bernardum accersuissent, & origo etiam bellorum cum ciuitatibus, quae legatorum auctoritate reconciliandae erant. Iam primum igitur, Vrbem Nouocomum, praeter eam, quae superius demonstrata est, Insubriae subigendae cupiditatem,

tatem, aggressi bello fuerant Mediolanenses moti irā ob Landulphi Carcheni necem indignam, indeq; armorum causam auide arripuerant, inuenturi utique aliam, nisi ea oblata esset. Ciuitate Mediolanensis erat Landulphus. Comenses cum ex praetura quam fortè ibi gerebat, suae vrbis Episcopum apellarant Henrici Imperatoris nutu, deinde translatis ab Caesare ad Pontificem Romanum studijs, accepto quem hic dabat Grimoaldo, eiecerant, & redire conantem interfecerant. Ea in ciuem suum iniuria Mediolanenses armarat, sua sponte, sicut dixi, quacrentes iam vnde bellum ordirentur. Initia belli, sicuti saepe fit, penes eos fuit, quibus extrema, cladem, & luctum ferebant. Namque Comenses, ad primos Mediolanensiuū motus, translato in vicinum oppido collem quicquid roboris erat, collatisque illuc armis, & infessa ibi arce, cui Baratellum est nomen, nocturna inde impressione adorti Mediolanenses solutius in capta vrbe agentes, & praedae intentos, magnum eorum numerum caecidere, castrisque etiam hostilibus dirati, prospera omnia, & incepto pares euentus sibi augurabantur. Acquis deinde manibus, & neutro rem inclinante fortuna pugnabatur aliquandiu quod prope mirum videri possit, inter Metropolim, & paruam illam vrbe; hisque aut illis aliena arma aderant, prout in partem vnam odijs, vel in alteram spe, metu officioque aliquo mouebantur populorum animi. Ac ne res vlla, ad magni belli speciem deesset, Larius lacus nauium omnis generis patiens classem etiam vtrinque

laccesserat, quam Comenses paratam domi instruatamque habebant, pars altera adornabat littoralium intulariumve ope, quos post rem initio male gestam, promissa, & minae, & insita erga veteres dominos odia illis adiunxissent. Cum magnae utrinque clades, & acceptae, & illatae essent, cladumque omnium instar ducerent Mediolanenses, si diutius id cum tabula urbe, sibi bellum maneret, vi denique tota conorti, dierum aliquot oppugnatione simul & obsidione, in eam necessitatem adduxere hostes, ut ipsorum arbitrio sese permitterent, atque iure iurando obstringerent, futuros quieturosque ibi ubi populus Mediolanensis iussisset. Diruta incensaque urbe, vix ut templis parceretur, in media montium conualle duro imperio collocati sunt. Antiquissimi Oppidii calamitas ea saevumque exemplum, misericordiam ipsis apud omnes, populo Mediolanensi invidiam addebat. Ne lacta Metropolis erat severitate sua, velletque mitius egisse; ac remedia, quae nihil dedecoris haberent, si foret exorata, refouendis ex tanta clade Comensibus ultro meditabatur. Haec una erat earum opportunitatum, quae petebantur ex Bernardi legatorumque aliorum adventu, ne Mediolanenses suum ipsi leuitate aliqua damnasse factum, sed in eo ipso grauitate permoti legationis viderentur. In causa minime dissimili Ticinenses erant. Urbem impatientem obsequij, ferociae nimiam, modicam viribus, consilij absurdam, bello infelicem, instigantibus paratam, ac saepius rebellem ita afflixerat inter-

cione

cione Metropolis eadem, vt non pœniteret modò,
sed etiam puderet. Copiebant eas quoque ruinas in-
staurare, ne carnifices vrbum dicerentur; sed post
tanta odia tantasque iras, & exercitam fauissime vi-
ctoriam, deprecatore opuserat, vt cum dignitate
aliqua ageretur res. Alioquin, & illis adeo mobili-
bus ingenijs cresceret audacia ad rebellandum, &
perniciosiores exempli foret ad constantissimas quo-
que, & fidissimas ciuitates, si deleri, deinde restitui
statim hostium vrbes viderent; nec imperij consti-
tuendi ars, & disciplina, sed quidam leuitatis, & sequi-
tiae ludus ille haberetur. Pax dari Placentinis non
poterat aliter quàm vt videretur potius ab iisdem
quodammodo peti submittendis Imperij fascibus co-
loniae illi, quae nobiles aliquot ex Mediolanensium
exercitu per superiora bella captiuos intercepisset.
Genuenses inflauerat recens Innocentij beneficium,
qui vrbe in illa munificentissime habitus, remunerans
deinde hospitalitatem, exemerat eam huic Metropoli
atque vltro Metropolim ipsam fecerat, contributa
Episcoporum parte, qui per Corsicam habentur. Et
ciuitates denique caeterae omnes, quae afflictæ, quae
ne integrae, mutuo consensu animabantur aduersus
Mediolanenses, & aut ex ipsa ruinarum suarum stra-
ge, vires, & opes, ac robora validiorum spectabant,
aut viribus opibusque suis, fractas, & accisas aliorum
res ad spem rebellandi minime dubiam vocabant.
Magna, nec occulta rebus nouandis materies, vt non-
dum flagrans, & accensa, ita incendium datura atrox,

si quid forte moueretur; & quamquam, aut squalle-
rent recentibus damnis, aut fidem obsequiumque fini-
gerent, minitantibus tamen erant propiores. Genus
etiam erat ciuitatum aliud aperte detrectantium Im-
perium, quibus, vel offerre vltro pacem, vel obla-
tam ab ipsis vllam admittere pacis conditionem, in-
choantes Insubriae dominatum nullo modo debue-
runt, ob existimationem hominum, & famam, quae
in principijs rerum cuncta peragit. Ad artem igitur
aliam veriè animos, quae nec tunc primùm inter
dominantium arcana veniebat, & saepe postea aliàs
venit, vt scilicet religioni ac simplicitati totum illud
constituendae pacis negotium permitterent, expecta-
rent exitum, tamquam armorum & artium obliuio, si
quid in exitu non placeret, ad arma, & artes redirent.
Ideo Bernardus tantopere erat expetitus, quo in ho-
mine, vitae sanctitatem, & multitudini aptos mores,
gratamque principibus lenitatem, & modestiam, ser-
monis etiam auctoritas, & nulla in re dispar animus
aequabat. Ei viro cum tanta esset apud omnes fi-
des, & gratia, cumque ipse ex Christi disciplina, pacis
omnium cupidissimus, odia, & turbas ipsorum inter
se mortalium tantopere auersaretur, fore existima-
bant, vt pro suo auctore Euangelico, non pro pacis inter-
prete acciperetur, componerenturque ita ciuitatum
animi, tam quibus dare ipsi post illata damna fortu-
nam aliquam meliorem specie recusantum volebant,
quàm vnde aduersus Imperij securitatem, damni, &
incommodi aliquid timebatur. Hæc Bernardo per
Insu-

Insubriata prouincia cum destinaretur, non minor
Mediolani in ipsa Metropolis sede, componendarum
rerum moles destinabatur, quae res ad turbandum
urbis statum acciderant, postquam ex veteribus illis
capitalibusque dissidijs, & malis assurgens, quiescen-
di locum ipsa sibi quærere institerat. Sicuti magno
aliquo incendio sedato, & restincto, leuior flamma
exorta nonnunquam, reliquias absumpsit; ita,
postquam atrox illa veterum secessionum, &
anathematum, bellorumque tempestas exfacie-
rat, nouo hoc nimbo res Mediolanensium inuolue-
bantur, hisque domesticis etiam malis remedia quae-
rebantur ex eadem legatione Bernardi. Post Henri-
cum, qui Iordani successerat, delato, sicuti dictum est
ad Bernardum Ecclesiae Mediolanensis pontificatu,
cum is recusasset, fuerat honos penes Anselmum Pu-
sterulam ex nobilitate Mediolanensi, plus nimio fa-
ctiosum hominem, qui clarescere periculis, & agitare
certaminibus urbem, quam desidem inter sacra vitam
agere, nomini generique suo honestius duceret. Ad-
debat animos ei, praeter vetustas opes, & multa maio-
rum decora, etiam ipsius acta vita inter summas Pon-
tificum, & Caesarum res, quarum causa legatus in
Germaniam ierat, socijque legationis eius, Lâbertus,
& Gregorius Pontificatum maximum uterque adepti
erant. Honorius, & Innocentius fuere nominibus
nouis, quorum hic fortasse certamine aliquo inter ne-
gotia legationis irritauerat Collegam Anselmum, &
ferox animus data deinde occasione vltum ijt. Nam-
que.

que diuisa circa sacrorum principatum Ecclesia, cum
 plures, & meliores Innocentium sequerentur, pars
 deterior Anacletum seditiose ac sacrilege foueret; Pu-
 sterula noster aemulum oppugnando, urbem quam
 ad sedis Apostolicae auctoritatem vocare debuisset,
 in veteris contumaciae culpas redegit. Sic Archiepi-
 scopo duce, Mediolanenses, contra Pontificem quem
 Deus ipse fecerat, pro eo, quem homines facere vo-
 lebant, steterunt. Et accessio sceleris eius fuerat, quod
 secuta Pontificatus dissidium Imperij quoque diuisio-
 ne, dum Lotharius, & Conradus, ille iustus Caesar
 iusto Pontifici, hic adulterino non legitimus adhae-
 rescunt, vrbs nostra Archiepiscopi eiusdem auspicijs,
 & consilij, repudiato qui Pontificem amplecteba-
 tur Caesare, coronabat Caesarem, qui praesidium,
 & factio Pseudopontificis erat. Hinc anathema-
 ra, & interdicta rursus, & quicquid minarum vica-
 ria Numinis potestas in rebelles, & impios iacit.
 Post veteres infamias recētemque poenitentiam mereri
 voluerat ea populus, & postquam aderant, noua ra-
 lium rerum detestatione angebatur. Plerosque ta-
 men pudebat tam crebrarum suae ciuitatis vicissitu-
 dinum, & publicae leuitatis famam peruersa vere-
 cundia timebant, si parum in malo percinaces essent.
 Impliciti alij, Pusterulae consilij, atque necessitudi-
 bus aegre deserebant consanguineum siue amicum, à
 quo beneficia etiam in posteram, vel si in tantarum re-
 rù conatu tantoque discrimine destitutus foret, aequi
 postea

postea nihil expectabant. Hominem esse asperum, domi forisque potentem, principum, Regum fauore subnixum; rerum exitu victorem fore, vel si non vicisset, gratiam certe, & opes, & nocendi facultatem mansura; sibi nihil aliud quàm damna, & inimicitias quaeri. Ipsos inter se principes, & irasci, & reconciliari quodocunque velint: se certaminibus eorum interiectos, partis vtriusque indignationi obnoxios vtrinque habituros malum, & vnde scilicet steterissent ac postea desciuissent, & vnde non stando lacecessissent iras Victi tamen singuli pluriù consensu, Cleri hortamentis siue diffugijs, & squalore sacrorum, petierant Apostolicae sedis pacem, admiserant Innocentij Pontificatum, spreuerant Anacleri temerarios conatus, fautorem huius Conradum abdicarant, receperantque Lotharium, qui fauebat Innocentio, quem vicissim Innocentius tenere Imperium iubebat. Ac sicuti fit, vbi flagrantissima pro aliquo studia deferbere, siue inclinauere in diuersum, non contenti destituisse Pulsterulam, deiecere insuper, aliumque, Ribaldum nomine, suffragio suo Archiepiscopum fecerunt, cui postea Pontifex Innocentius ex populi prerogatiua ratum honorem esse iussit. Huiusmodi factis impetrata venia, dirisque, & pœnis ex soluti Mediolanenses, non ideo quietam domi rem habebant, quia pro natura, & consuetudine Ciuitatis, inclusa in potentiosum animis semina, nouas datura calamitates videbantur. Qui Pulsterulam inuiti cunctantesq; reliquerant, quibus Ribaldus ipse non placebat, quibus

grata memoria Conradi, queis Lotharij nomen iniu-
 sum, quos Innocentij principatus, quosue Anacleti
 ignominia mœstos habebat, hi omneis, quamquam
 in ea quæ publicæ agerentur, nomen auctoritatem-
 que commodassent, alte animis mœrebant, hique
 turbidos sensus, & aliorum alij tumultuantes tacite
 animos inuicem intelligebant. Sua quibusque, &
 caeterorum contraria sensibus indignatio, tanto
 insanabilior vniuersæ ciuitatis morbus, quanto gra-
 uiores, & caeteris occultæ causæ; ac indicto velut
 silentio, nec honeste iam, nec sine mutua irritatione
 animorum, victi cum victoribus, læti cum tristibus
 loqui poterant ea, de quibus paulo ante cum publi-
 carum priuatarumque rerum discrimine contendis-
 sent. Vt nuper ex bello pacem, ex pace bellum ha-
 buerant, sic pacatis nunc ægerrime rebus, vices rur-
 sus easdem ipsa se intuēs nobilitas expectabat. Quis-
 quis autem ex longinquo intueretur audiretue con-
 uersos ad Romani Pontificis nutum, alienatos ab ra-
 ptore Pontificatus, Imperij quoque iusti fautores, &
 præteritorum exposcentes veniam, haud dubie sa-
 na iam esse omnia diceret, neque quicquam intra
 animos latere veneni suspicaretur. In eo stata Me-
 diolanenses erant, cum, siue meliorum consilio, qua-
 les in omni republica semper incorrupti aliqui repe-
 riuntur, siue communi ob tam infidas res consensu,
 Bernardum, & litteris, & nuntijs accersuere;isque
 addita sicuti dictum est, ad priuati officij perfunctio-
 nem, Apostolica etiam auctoritate, ad ita affectos ve-
 nit.

nit.

nie. Titulus, & splendor ac pompa legationis penes Cardinales duos, Pisanum, & Albanensem erat. His publice paratae aedes, & lautia praebita, non ipsis modo, sed, & familiaribus eorum, quorum intimus quisque relictus apud dominos, turbam atque multitudinem aulicorum, vrbe tota per hospitia diuisam apparatissime pro temporum eorum habitu Mediolanenses accipiebant haud sine manifesto certamine opulentiae, quod animorum, & factionum latentis certamina peregrinis indicaret. Volbat vnaquaeque paulò nobilior honestiorque domus habere sibi Romanos homines, vnde cognoscere aliquid ex aulae arcibus, per quos aditum ad legatos facere sibi aliquem possent; paulatimque deuincti caritate conuictus, & xenijs hospites, implebant Cardinalium aures, vel eorum qui proximi Cardinalibus erant, sermonibus varijs, prout quaeque mensa, vota, & solitudines, & iras proferret. Simul iisdem internuntijs, hospitales mensae domusque ad spergebantur rerum earum fama, quas legati secretis apud se colloquijs agitari credebant. Legatorum verò ipsorum aula per salutationis, & officij speciem ab nobilissimis ditissimisque ciuium obsidebatur; obseruandoque egressus omnes, & deducendo, & assistendo, magnitudine nominis alij, quidam elegantiam morum, & splendido cultu, non nemo etiam erudito sermone peruenerant apud Cardinales Legatos in familiaris amicitiae iura. Conuiujs adhibebantur, & in congressu saepe vno multum diuersa

poscentes ac molientes aderant eodem vultu, gaude-
 barque Romanus, & cum suum quisque negotium
 agere se se putaret, legati publicum agebat. Cogni-
 tis enim omnium voluntatibus, & perspecta partium
 animorumque tabe, facilius ad singulos, & vniuersos
 quasi medicina erat; ac decreta inde parabantur ap-
 ta tam aegre civitati. Diuersa Bernardo sanandis
 animis via, confirmandisque, ne in mala deinceps ea-
 dem reciderent. Namque orsus ab ijs, quae narraui
 miraculis, & signis, electoque intra pauperrima
 claustra apud sui similes hospitio, tum ad eandem for-
 mam reliqua seueritate vitae maior quotidie se ipso,
 & diuinius quidam, non arte vtens calliditateve vlla,
 sed simpliciter, Euangelij verbis, & ipsius Dei no-
 mine, si salui esse, si caelestis Patriae compotes fieri vel-
 lent, vti contentionibus abstinere admonerat.
 Ne civitatem quidem Rempubicamq; ipsorum pos-
 se stare moribus illis turbulentis, ac diuinæ esse ele-
 mentiae quod tamdiu stetit vrbs impatiens quietis,
 superba in alios, immanis in se ipsam, sedes, & domus,
 & officina inimicitiarum. Apostolica quoque iura
 spreuistis, falsi Pontificatus auctores, pro Anacleto
 obstinati, ab Innocentio alieni, eiectiones Archiepis-
 coporum vestrorum. Quid per hosce annos inau-
 sum intemperatumue vobis? Quo vos nomine appel-
 lem? Ambrosianos ne? qui ab Romana toties aucto-
 ritate desciuistis. At parens huius vestri nominis
 Ambrosius, vt natales, & genus inde, sic animum ob-
 sequiumque attulerat. An vero Mediolanenses di-

cam

cam, per quos Insubria rota vastata bellorum cladi-
bus ingemiscit? Metropolitanum etiam decus, ac
titulum istum, qui vos immane effert amiseratis.
Nec vos aduersae vllae res domant, nec secundae,
vmquam expleuerunt: nec vestram, nec aliorum fer-
re pacem potestis. Et nunc, quamquam verbis ac
vultu, aequiores praefertis animos, nosque adeo con-
ciliatores adhibemur, sensu tamen interiore perseue-
ratis iisdem humanae prudentiae consilijs, & arti-
bus, quae diuinae maiestati non placent. Sapiencia
ista morbus est in conspectu Dei, qui nisi adsit regat-
que cuncta numine suo, tumultuamini frustra cum
artificijs vestris, machinatoresq; & prouidi estis ne-
quicquam. Video ego Mediolanensium meorum
animos curis aestuantes infelicibus fouentesque se-
mina nouorum malorum, & in hoc ipso veterum
certaminum exitu torue intuentes aliena emolumen-
ta; taciteq; inde certandi rursus occasionem destinatis,
hoc vno lacti. An falli posse Deum putatis, cum ho-
mines etiam haec videant? An forma sanae ciui-
tatis haec videri cuiquam potest, etiam si vindex om-
nium malarum rerum Deus inulti aliquid sinat? An
Rem publicam, populumque vllum, qui sic regeretur,
vestrae vobis profanae memoriae ac litterae fuisse diu-
turnum narrant? sua cunctos implacabilitate suisque
talibus victorijs profligatos euersosque reperieris.
Cum proxima quaeque victoria nouae dimicationis
initium fieret, cumq; parta foris pace, domigererent
bella, cum domesticum otium ad perniciem extero-
rum

rum verteretur, ac rursus inter ciuilia negotia, victi
 felicioribus inuiderent; haec denique animorum
 portenta, & monstra, ciuitates ipsas fecere monstrum,
 fecere seruas. Arantur hodie magna vestigia, sunt ue-
 nemora, & saltus vbi excelsa domicilia, & turrens infa-
 nientium fuere. Paruulae quondam vrbes ludibria su-
 perbis dominis, in quas omnes magnarum ciuitatum
 doli saeuaeque imperitantium fraudes exercebantur,
 Metropoli deleta sua, ruinis creuere illis, & imperium
 sub quo ingemuerant, adeptae, exercent eadem vi.
 Rursus deleri has ipsas excindique tandem oportet.
 bit, quia fraudibus, & moribus assuecere iisdem, quibus
 imperia illa ampliora periere. Vna, & tutissima est
 omnibus magnis paruisque ciuitatibus ad libertatis
 quoque, & imperij perpetuitatem via, quam alta sim-
 plicitas Euangelij, vel potius ipsa per Euangelium ve-
 ritas, hominibus singulis ad aeternam salutem mon-
 strauit: pax animorum, & quies, & mansuetudo,
 candorque per omnia, qualem infinita illa sapientia
 dixit esse columbarum. Euangelicus hic candor, &
 simplicissimi mansuetissimique mores, etiam gloriam
 dabunt; res vestra melius ibi: amplas domi opes, fo-
 ris nomen imperiumque habebitis. Nam, & Deus
 ipse regimen humanarum rerum volet esse penes
 huiusmodi innocentes animos, & omnibus homini-
 bus natura optabile imperium facit, quod congruit
 maxime diuinis praecipis naturaeque ipsius simpli-
 citati. Desinite viri Mediolanenses, & abijcite qua-
 so artes istas, quas, vos opum, & potentiae statusque
 disciplinam

disciplinam appellatis, nos humanae vitae ludibrium
atque cranificinam esse censemus. An potest quicquam,
vel crudelius, esse, vel inanius tali prudentia,
quae otio inquietatur alieno, damnisque suis incom-
moda aliorum quaerit, & mentitur semper, & ancil-
latur, & nusquam laeta est, nisi cum alibi luctum
videt? Saevissima res est semperque succinta no-
cendi cupidinibus, & clementiae larvam induere
amat: Ridet ipsa secum infame iam irritumque iu-
stitiae nomen, & titulo tamen gloriosa illo incedit;
idemque titulus instrumentum ei est ad omnia iniu-
sta quae molitur. Sustulit insana haec prudentia dis-
crimen omne recti, & iniqui, & in pudendam auda-
ciam euecta, diuinās quoque leges socias facere sui
furoris tentat, importuna, temeraria, sordida, fallax
& plerumque sacrilega. Sed nec minus absurda in-
felixque, & caeca est, cum suis ipsa technis, veluti ma-
gno arcano inuoluta, & tacite gloriabunda quod ge-
nus hominum impune sic, & occultè eludat, eludatur
ipsa multo magis, iaceatque oculis aperta omnium,
ceu stolidum vnum animal, quod ubi partem sui ali-
quam contexerit, contactum sibi totum egregiè cor-
pus putat, ridentque interea multi speciem eam in-
tuentes. Recidunt denique cuncta in istius praecla-
rae prudentiae caput, vel statim, vel tempore interie-
cto, vel euidenti ruina, vel damnis occultis, quae ad
perniciem deinde manifestam erumpunt. Pernicies
vobis etiam exitiumque paratur, viri Mediolanen-
ses, non temporarium istud, et inane rerum humana-
rum,

rum, & fluxae etiam alioqui dominationis, sed horribile atque sempiternum, quod vixit omneis fraudibus moribusque istis meremini. Talia Bernardus differebat in quotidianis alloquijs, ut quique principum accesserant, talia concionabatur e superiore loco, & grauiora, credo, alia, quae scriptoribus haudquaquam prompta relatu, praesens faceret, & eloquentia viri illius suggererebat. Porro, tanta ad eum undique confluebat multitudo, ut scriptor vitae eius Gulielmus Abbas, qui spectata sibi, vel de spectatoribus alijs audita refert, ita prodiderit. Cùm intra hospitium ea constipata & coarctata multitudo per omnia monasterij diuerticula inuicem elideretur, eumque debilitatum illud vigilijs, & inedia corpus, undantibus circum latera pectusque turbis magnopere laboraret; excogitatum fuisse hoc, ut Patet e fenestra praerberet populo sese conspiciendum singulique admitterentur. Satiari non poterant ad spectu beatissimo Mediolanenses, ac sicuti Gulielmus memorat ille, numerus quotidie magnus panis & vini conuehebatur in subiectum hospitio campum, ut sanctus Abbas alimenta de super ea nota crucis radijsque sui vultus contingeret atque afflaret. Personabant omnia vocibus exposcentium ab eo caelestem opem, ut cuique aliquod remedijs humanis insanabile malum erat, nouusque inde miraculorum prouentus memoratur, qualia spectacula, primo aduentu, Dei seruis ediderat. Nec fore piorum animis iniucundum arbitramur, si post tot hodie secula litteris etiam
hisce

hisce renouentur. Nam fraudum & artium, & casuum humanorum nimium semper habet omnis ætas, nimiumque varietates & miseræ semper caedem recurrunt. Diuina verò ista, & egressa naturæ terminos atque consuetudinem, tam raro consociant sese mortalitati quàm nomen etiam ipsum testatur; ac sicubi euenere, tamdiu celebrantur, donec gratia nouitatis exolescat, vel etiam obscurantur ambigua multorum fide, quibus contumacia stoliditasq; est nihil amplius credendi, quàm quod oculis subicere. Quæ nunc ego referam, accidere omnia, in huius maximæ ciuitatis oculis, luceque publica, ac feruente adhuc admiratione, & horrore configuata litteris, inter nobiles alios huius ecclesiæ casus extra communem illâ talium rerum conditionem habentur; omnisque circa antiquitatis memoriam vana esset cura, si qua politica toruitas, in hac pia narratione, testem, spectatricemque Metropolim adspernari veller. Cùm circa D. Bernardi hospitium, vndique conglobata multitudo, & parietibus implicita illis, præsentiam opemq; Sancti Patris, vti dictum est, exposceret, fuit inter eas cateruas agrestis homo tenens vlnis puerum, cui demones implexi modis exemplisque horribilibus, obscuram illam domum magnitudine ac nouitate calamitatis nobilitarant. Is puer, ad fenestram prodeunte Bernardo, manumque super turbas explicatæ, paternis illico vlnis vi demonum eripitur, afflictoque ad parietem capite, exanimis, ita commouerat miseratione animos, vt illo tam atroci exitu atrociora tor-

G   menta

menta vitae non incommode effugisse diceretur. Exclamant tamen vna voce omnes, iubentq; tolli cadauer, & ferri ad Bernardi pedes intrò. Ea erat fama de celesti illius potentia, & virtute, vt mortuis quoq; redonare posse vitam scirent. Diducunt se se turbæ, atque submouentur, & per confertos populos datur via illis, qui madentem cruore mortuum portabant; simul ibat caelo clamor vniuersae concionis ingeminantis Bernardi nomen, & precantis, vt contra dæmonum iniurias innocenti aetati adesset. Ille, erecto leniter bacillo, quo sustentabatur, tangit pueri collum, innuitq; Gherardo Monacho, vt parte eadem in crucis formam diducat manum admoueatque. Confestim ad eos contactus redijt vita, sed & dæmones simul rediere, vt duplex in vnus salute miraculum constaret. Ita vti erat perfusus aterq; tabo asurgebat in circumstantium ora, iniiciebatq; vngues ac nouum iam miraculum fiebat, virorum robori terribilis puer. Arripià pluribus iubet eum Abbas, & in lectulo collocari suo, quæ paupertatis ac vigiliarum effigies illic in angulo strata erat. Scilicet, quasi vniuersa dæmonum Respublica, & regnum infelix, & omnes inferorum cateruae, dum illius virginalisq; strati contactu commotæ essent, ita proripuit sese inde puer, & Tartari totius rabie saeuiebat. Arripitur iterum, & iustralis aquae guttae demittuntur in fauces, rursusque in lectulo collocatur, & ab sancto Abbate delinitur exorcismis, quorum vi pulsus Dæmon, & omnis deniq; furor conticuit, Laudabant sine

fine

fac Deum omneis, qui tantam homini vni virtutem tribuisset aduersus communem hostem, ipsumq; Bernardum, ceu numen aliquod, quotidie magis intuebatur. Illud verò ne cogitare quidem ausi fuissent, ve obrutum elisumque, & diffluens caput, integre ac nitide restitueretur. Integrum, & absque plagae vllius vestigio nitentem abijisse ferunt cuius foedo hiatu patentia viscera, concio tota miserata esset. Postridie quam haec acta spectataque erant, cum Abbas ad Episcopum Albanensem iuisset rerum earum causa, quae inter eos pro salute, & pace Mediolanensium agitabatur, offertur ei adolescens, contractis & emortuis foedeque retortis brachijs. Huic vt ferret opem Episcopus ille obsecrabat; liberq; & agilis est dimissus. Eo die, quia securus diuini hominis vestigia populus obsederat aedium illarum limen, impetrauit Episcopus, vt secum cenaret, neque coena illa caruit miraculo. Cum enim paropsidem, quae apposita hospiti fuerat, reponi separatim Albanensis ab reliquo mensae instrumento, & asseruari iussisset, ipseque paullo post, flagrantissima febre vreretur, epota indidè aqua repente conualuit. Digrediens inde Bernardus, cum frequentiam effugere nullo modo potuisset, ad spectu ipso sanabat supplices, & vnus praesertim adolescentulae insignis ac testata salus fuit, quae, cum lucem ferre non posset, solque, & dies ei grauius esset caecitate malum, adeo quidem, vt sibi prae dolore violètas inferret manus, eo protinus morbo liberata est. Sed maxima omniù, & clarissima res in Ambrosiana Aede

patrata est cum ibi res diuina fieret. Noscitabatur ob
 calamitatem & genus Matrona vna Mediolani; ne-
 que noscitabatur solùm, sed fixa omnium fere ani-
 mis haerebat eius miserrimae mulieris imago cum
 publica solitudine ac metu, & interdum querela,
 quòd humani generis hostitantum, in hominem vnã
 liceret. Nata erat honesto loco, neque natales de-
 decorauerat ipsa suos probro villo quod sciretur.
 Media fere aetas: decorum corpus, & forma libe-
 ralis ante cladem: mansueti quoque mores & pij vi-
 cinitate tota celebrabantur priusquam atrox iniuria
 cuncta deformasset; atque post iniuriam laus ea mi-
 serationem augebat. Hanc insidere feminam, &
 occupare potuerant impuri spiritus superbiae mon-
 stra, quisquiliae celi, inferorum incolae, qui per exi-
 tij sui rabiem bona nostra oderunt, & amissæ iam sibi
 desperataeque hereditatis acmulos accepta diuinitus
 potestate insectantur. Mortalium luctus solatia illis
 fiunt, & inter ignium tormenta, queis aeternùm cin-
 guntur, tormentum est ipsis aliud, quaerere semper
 aliquod ex hominum calamitate lenimen; gliscitque
 tanta furij licentia, vel ob Numinis iram erga succes-
 sores ingratos, vel arcano eiusdem prouisu, causisque
 occultis, quas neque scrutari altius debet humanae
 mentis coniectura, neque tamen assequetur. Arrep-
 ta sic ab Daemone mulier, & obsessa, vexataque diu
 eum fuisset, tempore, quo Bernardus ipse Mediolanũ
 venit, quoddam huiusmodi spectaculum iam facta
 erat. Mutum in primis animal, & caecum, & surdum,
 exerta

exercitum immani longitudine linguam vibrabat, quæ elephantis proboscidi fuisse simillimam hoc ipso verbo scriptores retulere. Capra deinde membris omnibus, & eluxata fractaque corpore toto per humum euoluebatur potius quàm repebat. Simul alienata mente, ne id quidem retinebat hominis, quo à cæteris animantibus distinguimur. Horrendus ei stridor pro voce erat, latrabatque & grunniebat, & mugiebat fœdius etiam, quàm pecudum illarum ritu. Ut aliquo ad pudorem tegmine velaretur, utque cibi aliquid admitteret, vi doloque obrinendum erat; & alia tristiora perhibentur, quæ nobis silentio inuoluisse honestius fuerit. Aded laxatis diuinitus habenis debacchari potuerant in humanum vnum corpus odia Daemonum, qui cum animas potissimum ipsas sitiât, eaque alantur præda, domicilia hæc etiam animarum lacerare amâr ibique auidissime inescantur. Nec venit fortasse cuiquam adhuc in mentem venerari diuinam in se clementiam hoc nomine, quod ipse tam diri venatus captura non fuerit, quodque fufis per aëra tot latronum millibus, tam libero fœdis alitibus in præcordia nostra meatu, inter tot emissariorum veneficia, tot quoque suas culpas, nō acciderit etiam sibi ut aliqua tali iniuria corripereetur. Die quodam igitur, cum in D. Ambrosij Aede Bernardus rem diuinâ faceret, monstrum illud portentumque mulieris eò deportandum curauere propinqui, si fortè in re tam perdita, & deplorata miraculo foret locus. Hinc audita iam, & visa spem dabant; hinc auertebatur à spe
ad d. q. animus.

animus, cum tantum malorum ante oculos esset; adempti sensus; adempta mens; prostratum humi corpus; membra, tum mutila, & trunca, tum redundantia & mota loco; Regnator intus Daemon. Miraculum exposci, quo non sananda esset mulier, sed creanda denuo. Tenebatur multorum simul manibus contra Aram in qua sacrificabat Pater; ibique tum sanctitate loci, tum magnitudine mysterij, tum puritate sacrificantis, in singula momenta crescebat furor. Crescere simul vincula, pluresque tenentium manus, & tanquam in praelio, integri fessis succedebant. In horruerat vniuersa concio fremitu ac reboatu deprehensi illic Orci: omneis immanium belluarum stridores ex humano illo ore edebantur templumque complebant. At, qui adstiterant propius, magis etiam erant exterriti formis atrocibus, in quas sese facies identidem illa commutabat. Spumas interdum egerere ingentes: vertigine assidua quatere caput: dodrantalem eam linguam contrahere modò, & adducere, rursus eiaculari longiorem, eoque velut telo circumstantes appetere, quantum adstricta, & inhibita manibus vinculisque posset. Conabatur impetu capto proripere sese detinentibus: concidebat exanimis: violentior assurgebat: & fuit aliquandiu cum expirasse crederetur. Odorem etiam manasse terribi mun scribunt, qualem spargere tam spurcus hospes deberet. Sacerdos diuinus, recitato Euangelio obuersus ad populum, molli paulisper oculo contemplatus infelicem illam, sensit, non esse ex Daemonum plebe

plebe eum, qui defaeviret vi tanta; profecto, vel insignem aliquem vnum esse ex antesignanis, quales multi, cum fuissent in caelo principes, & capita defectionis, decidua etiam agmina post exilium, inter tormenta, & flammis regunt, vel certè gregales simul aliquot consensisse, ut in eam sedem commigrarent. Praefatus inde pauca pro concione de spirituum immundorum insidijs ac potestate in genus humanum; ut belluae illae, vrentre invidia, stimulantibus assidue flammis conquiescere nusquam possint; utque intactam ab omni peccati labe conseruari mentem corpusque oporteat, ne teterrimo hospiti vnquam opportuna sedes fiat, haec praefatus, & miserae illi etiam illacrymatus, iubet vnumquemque praecibus accuratissimis exposcere à Deo, ut opus illud manu suam, in quod tantopere hostis grassaretur, respicere clementer velit. Peragit deinde ipse rem diuinam, & in obsecrando ad eactera Numine precatus id ipsum, mox in perlitatione, quoties Hostiam signo Crucis de more affecerat, toties eodem signo phanaticam insequabatur. Ad eas verò intolerabiles Daemones notas, quia quati, & nutare prae fragore ac tumultu templum videbatur, teneri à Clericis eam iubet. Hinc Sanctissimum Christi corpus in patella collocatum capiti lymphato superponit, atque Daemonem ipsum imperiosè ciens, sic inquit. En spiritus impure ludicem tuum: En Deum rerum omnium potentem: iam huic resiste si potes. Est hoc Iesu Christi corpus, quod Sanctissimæ Virginis aluo conceptum editumque, & Crucis

„Cruci postea affixum, triumphata morte prodijt ab
 „tumulo, & Regna aeterna in celesti sede nunc tener.
 „Haec te iubet infinita, & suprema potestas, ac maie-
 stas procul facessere hinc, & sedem exonerare istam,
 quam temere occupasti. Ad imperium protinus il-
 lud libera relicta mulier est; ac referunt mirabile di-
 ctu, quod quidem multò mirabilius videri debuit ijs
 qui tunc erant hominibus, quique rem totam sicuti
 gesta est, spectauere. Mulierem, cui non ratio, non
 sermo, non sensus vllus, non denique vita constaret,
 cui membra elapsa in prauum, aut foede contracta
 essent, ac versa in monstri faciem omnia, per quæ ab
 cadauere aliquo dignoscereur, eam pulso Daemone
 cunctis repente functam officijs, indoleque animi, &
 corporis decore conspicuã extitisse, qualis olim spec-
 tata laudataque erat. Haec Mediolani acciderant. At
 de quodã Ticinensi casu ita memoriæ proditum est.
 Agrestē ibi feminã sistunt Bernardo, quã nihilo igno-
 bilior faunus, ita exercebat, vt optimatē illam alterã
 fama calamitatis prope anteiret. In D. Syri Aedem ea
 prius inducta cùm fuisset, spreuerat Daemon id nomē
 eamque religionem, & sicuti postea creditum est, vi-
 debatur ad hoc factus esse pertinacior, & importu-
 nior, vt peregrino Patri palma illa reseruaretur.
 Postquam in Bernardi conspectum ea quoque coacta
 est furia, coepit irridere sacra carmina, queis adiura-
 batur, contemptum ex eo sperans viri, cui genus
 humanum assurgebat, cumque vi carminis, & adspe-
 ctu Bernardi vrgeretur, in medio discrimine dicax,
 absit,

absit, inquit, ut nos cepearum, & alliorum helluo mouerit sede. Et rursus, ubi vis maior instabat aderatque proficiscendi hora, ineptissimo facietiarum genere ludens in sacerdotis nomine, idque diminuens, & flectens ad pusillum; nec me pellere potuit, inquit, antea Syrolus, nec hodie Bernardolus pellet. At Pater excelsio animo, vultuque, & voce imperturbatus; non te Syrus eiecit, neque Bernardus eiecit, sed eiecit Christus Dei filius, & humani generis liberator. Ea cum dixisset, miraculum simile priori extitit, incolu-
memq; feminam abduxere gratulantes; & ingens Bernardi nomen admiratae per Insubriam ciuitates ad nutum sese diuini hominis aggregabant. Nam Cremonensium contumacia, qua monita eius auctoritatemque spreuerit, non ciuile consilium, non ars aliqua retinendae libertatis, sed furor, & uacordia quaedam habita est, & inter vetera gentis exempla referebatur, quae irrisiorem saepius, quam misericordiam meruerit dum pertinaciae famam affectarent. Ne mens quidem illa tam grauis, & tranquilla Bernardi temperauit, quominus uacordiam eam Apostolica quadam, & e sacris petita literis irrisione notaret. Scribens enim ad Pontificem Innocentium de Cremonae Urbis infania, homines ait eos prosperis reru successibus elatos uidelicet fretosq; curribus, & equis restitisse sibi, & omnem cum Mediolanensi populo pacis conditionem recusasse. Peragrata Insubria Bernardus, & actis apud quamque ciuitatem quae pacis, & concordiae causa agenda erant, Mediolanum inde retulit ca-

mellin

H

rum

rum ciuitatum postulata, ac rursus nonnulla ad eas hinc perscripsit, donec pars vtraque remittendo inuicem in singulis capitibus, & concedendo aliquid, ad pacis denique summam consentiret. Ita Bernardi opera, legatis auctoribus, status omnis Reipublicae ecclesiaeque Mediolanensis, ex turbido, & inquieto in tranquillum, & pacatum adducitur, summaque rerum, & vniuersae actionis haec fuit. Mediolanenses vt primum omnium Innocentio sacrorum Principi constanter, & pieriteque obedirent; Pontificem maximum cum iustum legitimumque Respublica populusque ille haberet. Nomen, & factionem, & partes Anacleri, siue Petri Leonis, exuerent penitus atque abdicarent. Par obsequium, & fides religioq; in Imperij causa praestaretur, vt repudiato Conrado, Lotharij principatum firmarent. Eadem fides religioque praestaretur in Pontificatu sedeque Ambrosiana, vt pro Anselmo Pusterula damnato iam & deiecto, iustus legitimusque Ribaldus publico consensu retineretur. Cum subiectis ciuitatibus obliuio praeteritorum esset: pacem quam ijs dedissent, colerent bona fide, & Christianis potius quam callidis animis, sicuti nobilissimam, antiquissimamque Metropolim deceret. Recipi hanc in Ecclesiae Catholicae gremium, placereque ita Sanctissimo Patri, & Pontifici Innocentio, vt omnis memoria superioris temporis, & veterum offensionum aboleretur. Prouincia, & Episcopos, & insignia Iurisdictionis Imperijque Metropolitanani restitui, ac manere sicut olim fuissent.

fuiſſent. Imperatorem quoque Lotharium nullius
 praeteritae rei memorem nihil acturum hoſtiliter, ip-
 ſosque Mediolanenſes habiturum in fidelium amico-
 rum loco; Rempublicam urbemque eorum deſenſu-
 rum inſuper ſi qui armis laceſſant. Haec ab diuino
 Abbate Bernardo Cardinalibus q̄; duobus in frequen-
 tiſſimo Mediolanenſium conuentu pronunciata per
 intimum ſcribam legationis, editaque piacula non-
 nulla culparum erga ſedem Apoſtolicam adhibito
 temperamento, nequid ineſſet quo ferox, & ſuperba
 ciuitas irritaretur. Sed inflexerat etiam ipſa animos
 tum rerum earum admiratione quas praefens numen
 per Abbatem in ipſorum oculis egiſſet, tum pudore,
 & verecundia contumaciae veteris erga Numinis ip-
 ſius Vicarium. Neque nimium ſatiſfactionis vnquam
 eſſe poteſt vbi magnum religionis nomen, & alta di-
 uinarum rerum Maietas procul a peruerſa dignitatis
 & exiſtimationis cura negotia animosque abduxere.
 Taſtis pie ac reuerenter Euangelij principes urbis
 Mediolani iurauere in verba Pontificis Innocentij, &
 Lotharij Caefaris: pacem quam ſubiectis urbibus
 dediffent, ſtabilem fidamque ſeruaturus per carmina
 illa diuina, & ſacroſancta affirmauerunt. Ceterum
 pacata ſic, & compoſita Metropoli principes urbis
 magnopere angebantur ſolicitudine ac metu, ne lo-
 tharius Imperator ageret principum more, coſtaſ-
 que in praefentia iras atrocior infeltiorque poſtea re-
 colligeret opprimeretque incautos. Nihil ſibi pro
 futuram in belli diſcrimine legatorum fidem aut ia-

dignationem, & probabilem aliquam fortasse causam inuenturum cum, ne violasse fœdus videretur. Posse Bernardi sanctimoniam inter militaria negotia bellicosque tumultus esse contemptui; posse Romanos contemnere aliena pericula confirmareque animum vt securitati magis quàm dignitati consultum velint. Minas fortasse, & interdicta fore aduersus ruptorem fœderis, certa secum excidia, & clades. Senserat Bernardus eas iactari voces, nec ex vano totam esse suspicionem ipse quoque suspicabatur. Itaque non minus anxius de promissionum suarum exitu ac fide, quàm ipsi de salute sua Mediolanenses erant, super ea relitteras ad Richizam Augustam in hanc sententiam dedit. Memorem se mandatorum quae ab Augusta ipsa accepisset, memoremque suae consuetudinis in tuenda Regia dignitate, dedisse operam vt non alia conditione Mediolanenses in Sedis Apostolicae gratiam reciperentur, quàm si repudiato prius Conrado Lotharium Caesarem in Imperij sede retinerent. Grates agendas esse diuinae benignitati, quae tam validam urbem, tam graues hostes absque armorum discrimine domuisset. Sed enim vero rationem quoque habendam, vt per quos tanta res administrata confecta que esset, eorum nomini ac dignitati nequa fieret fraus, fraudem autè fore grauissimã, si cum ipse ceterique legati fidem Mediolanensibus obstrinxissent sincere cum Caesare pacis, ira deinceps aliqua apud eam resideret. Homines eos Mediolanenses, consilij, & auctoritate legatorum esse

in-

inductos vt bonam Caesaris amicitiam, & gratiam ante victoriae spem haberent: non esse committendum vt poeniteat acceptae conditionis, vtque consilium illud mutare velint. Si deprecatore Pontifice maximo, quem admodum in animo habeant vfi fuerint adierintque principem, ipsius fore partes, vt mariti animum delinuat ac mitiget quò placabilius accipiantur. Haec ad Richizam Augustam scripta extant inter alias epistolas Abbatis, quibus ille Principes, Reges, Pontifices, amicosque alios de summis Ecclesiae rebus affatur. Erat deinde Bernardus ipse Mediolani per aliquot dies, ac eo interim spatio, Ciuitatem, cui suis consilijs parta erat salus pijs etiam operibus excolebat. Ante omnia conceperat animo magnum illud opus, vt sui Ordinis Collegium Mediolani institueret, quod nobile Claræualis Monasterium aequaret. Namque, sicuti Mediolanensium ingenia propter opes nimias immodicoque spiritus prona in seditiones uiderat, ita inuento certaminum sine, spiritus opesque easdem ad diuini cultus magnificentiam uidebat posse conuerti, pijsque studijs domicilium fore quod ex inclita Cistertienfi disciplina sub nobili iam Claræ uallis nomine aperiretur. Locus qui nunc Clarauallis dicitur est in Langresiorum agro non procul ab ripa Albis fluij latronum antea receptaculum, atque propter quotidianas ibi caedes, Absynthij uallis dicebatur, indicante amaritudinis titulo, quàm nihil iucundi, & laeti locum eum ingredienti reperiri essent; siue quia frequens her-
 -80
 bac

bacillus silua esset . In eam conuallem Stephanus
 Abbas deducta Cisterciensium Monachorum colo-
 nia purgauerat infame latrocinij nemus , & nouo
 Monasterio praesidem Bernardum dederat cum adhuc
 ille fugitans imperia , & celebritatem , corporeque
 etiam infirmo solitariam intra Cistercij claustra vi-
 tam praeoptaret . Effigiem atque imitamentum
 huius Monasterij Claraualis ponere Mediolani con-
 cupiuit , ac fauens piae eius voluntati Guido Capi-
 taneus splendidus honoratusque homo , ad quartum
 ab vrbe lapidem , aream aedificio , sumptumque , &
 agros in alimenta Monachorum dedit . Claraual-
 lis id hodie Monasterium apud Mediolanenses ea fre-
 quentia cultuque est vt ex ipsius nobilitate , plus fa-
 mae accesserit etiam priori illi vnde ductum huic
 nomen . Sed , & aliud par huic in Abduae fluminis
 ripa extructum Auctor parensque idem sub D. Iaco-
 bi nomine , Pontida in pago , cum viris opibusque , at-
 tolli nimium videret , à Consulibus impetrauit Sena-
 tuque Mediolanensi , vt eius collegij praedia , & villas
 immunes liberaeque esse iuberent , ac de ea re priui-
 legium tulere . Scribendo affuerunt . Heriprandus
 Rhaudensis . Vbertus Landrianus . Heriprandus Pu-
 sterula . Marchesius Vicecomes . Vbertus Ofius .
 Otho Curtius . Manfredus Septala . Ioannes Mante-
 gata . Hildeprandus Moneta . Rogerius Cribellus .
 Ioannes Tenebiagus . Ionnes Mainerius . Apoldus Pa-
 ganus . Ardericus Palatius . Burri duo , Heriprandus pa-
 ter , & Malastrena filius . Lanfrancus stampa . Aicardus
 Ca-

Capellus. Guerentius Potheobonellus Arnulfus Adamus. Pasqualis, & Vngherus Cortedini. Petrus Carrattus Paganus Burrus. Martiarius Gambarus Ambrosius Medicus. Petrus Concorretius. Manfredus Trotus Lanfrancus Gattarossa. Ioannes Lampugnanus. Henricus Rizolus. Paganus Incoardus. Grizus Litta. Quorum nomina retuli, vt Illustres familiae maiores suos agnosceret, rectores olim patriae huius & veneranda antiquitate prope aequales vrbis origini, ingentes animas, opulenta capita, ex quorum sanguine ac stirpe propagatae domus durant noscunturque hodie post tantum aevi. Sed nec fortasse aliàs tam iuste tamque impune arguere poteramus humani generis vanitatem, quae fumosarum imaginum gloria tumet sic atque inflatur. Vbi enim repereris hodie Gattarossas, & Tenebiagos, & Adamos, & Cortedinos, & Incoardos qui ante quingentesimum hunc annum inter Principes vrbis fuere? Scilicet, cum multa praeclara, & laudanda, multa turpia, & in honesta fecissent ipsi maioresue eorum, vt colligerent splendoris aliquid traderentque post eris suis, & in dilecto illo miserabili capite retinerent, marcidus, & sterilis denique nepos elusit vota serieque successionis abruptit. Fortasse etiã non infœcunda salacitas potuit in sæcula cõtinuare genus, sed merito deteriorè, quàm si nihil ipsa procreasset. Ganea enim, & alea, & quibus alijs absumitur res patrimonio abligurito fœda paupertas incessit atque de honesta uirtute inclytas olim domos, & purpuratorum auorum sordidus

dibus heres colit alienum agellum sedetue implicitus
 artificio foedior, anusue reliqua vna, lana, & colu
 tolerat vitam ignara cognominis sui. Nec secus ac
 cidere oportebat, vt perpetuae rerum omnium huma
 narum vices atque varietates, etiam in hac gloriosae
 nobilitatis miseria, interituque vel commutatione
 familiarum spectarentur. Cum genus omne mor
 talium in aequo prius fuisset, rapuere multi nobilitatis
 nomen ex alienis iniurijs, & damnis, ac rursus hos ip
 sos in pristinum redegerunt alienae iniuriae, & vindex
 Deus, vicissitudoque semper ista manebit donec ho
 mines manebunt. Parant hodie sese principibus, &
 Regibus inferre, quorum maioribus, principum, &
 Regum serui miraculo erant, quosue seruire cupien
 tes aegre herus in familiam admisit. Simul celeri pas
 su, & prono itinere tendunt in agrum aut in taber
 nam, quorum atavi, ligonem, & sordida artium in
 strumenta sceptris mutarant, atque hoc totum est quod
 nobilitatem, & opes appellamus, inuidemusque no
 bilibus obscuri, nobiles principibus ac si Deo placet,
 agricolae nos, & rustici mercatorum vrbano
 rum stemmata malignis oculis intuemur, Bernardus
 ea quae dixi Monasteria cum fundasset atque instituisset
 abijt. Sed magna mihi varietas hoc loco rerum istarum
 antiquarum ostenditur. Cum enim in ipso legationis
 tempore dicant Abbas instituisse Monasteria Medio
 lani, contraria famae huic reperitur Epistola ipsius,
 quam nondum suscepta legatione scripsit ad tyrones
 nouitiosque Mediolanenses gratulando simul, & excu
 sando.

sando. Gratulatur, quod nobilis, & florida iuuenus
 relicta Mundi nequitia sanctiorem sequi vitam decre-
 verint; conuersionem eam tantis in caelo gaudijs esse
 celebratam, quanta nobilitas ipsorum splendorque
 esset. Excusat verò, sicuti prioribus ad populum
 Olerumque litteris, quòd eadem vigente necessitate
 Concilij, Mediolanum in praesentia venire non pos-
 sit. Nisi ea necessitas, idque impedimentum teneret,
 proinus vnà cum fratribus Ambrosio, & Othone,
 quos ad ipsum illi misissent, fuisse venturum.
 Neque enim velle sic eos inuisere, & alloqui tam-
 quam rem aliam agat, sed velle sic inuisere, & allo-
 qui tamquam carissima sibi pignora, spemque, &
 decus ordinis sui, quorum desiderio necessariam il-
 lam moram aegerrime patiatur. Cùm haec ante
 Concilij legationisque tempus ita scripta extent, cre-
 dere oportet, fuisse Mediolani Benedicti nos ante
 Bernardi aduentum, & Monasteria, quae ab illo
 fundata dicantur, exulta potius auctaque esse prom-
 ptis vt ostendi Ciuium animis ad omnia, quae ipse
 agitaret. Abeuntis inde Bernardi vestigia secutus
 Anselmus Romam iuisse dicitur, tum petendae à Pon-
 tifice maximo absolutionis, quòd partes sequendo
 alienas dux rebellium rebellis ipse violasset Aposto-
 licae sedis maiestatem, tum vt subduceret sese oculis
 eorum inter quos digito monstrabatur. Sed neque
 debuerat in ea priuatus vrbe morari quam summo
 Imperio rexerat, in qua grauis multorum animis
 multos ipse oderat vicissim, vbi denique praeterita-

anquirit

I

rum

rum rerum memoria, & conditio praesentis status contemptum, iras, & seditiosum quoque fauorem ciceret. Magna dignitate transegit Romae, velut in altera patria reliquum vitae tempus ferunt, quia cum modestia assiduum Pontifici Innocentio, qui ne illo rerum diuinarum apice turbidos retinere humani animi mores videretur, tamquam offensionum cunctarum oblitus amice hominem liberaliterque tractauit. Nec hostes alij, quos sibi multos, & magnos illo Ambrosiani Pontificatus tempore foris quoque conciuerat, nouam eam deterioremq; fortunam artibus odij sine ullis sollicitauerit, cum facile vlcisci acceptas ab eo clades, & sternere nudentem possent. Scilicet Eporediae Dynastam Arduinum, Domumque eius ob illata arma agro Mediolanensi ad inuicem necem usque persecutus redegerat in eas miseras, ut ille relictis quae defendere nequibat, suadente desperatione Monachus fieret. Hastensem Episcopum etiam Arduini subnixum opibus, & ab origine sua potentem hominem, propterea quod Metropolitana iura detrectasset, obsederat, vicerat, & grandi pecuniae summa mulctatum compulerat supplicem ad Ambrosianam Aram; Ibi ostenderat populo, coegeratque fateri temeritatem, & veniam precari, suisque ipsum manibus sistere in ara multatum aurum, unde factam eximio opere crucem ad posterum quoque voluit esse monumento. Eadem asperitate ingenij cum plerosque alios exacerbasset, credebant maligne curiosi, vel beneuole solliciti homines, hoc illud esse

tempus,

tempus, quo, vel occultae infectationis, vel criminis,
manifesti procellam ex transverso aliquam oriri in
Pusterulā oporteret, quae naufragū inuolueret vltima
clade, ac e scopulo deijceret eo, in quo, post amissam
suae fortunae Sedem constitisset. Noluisset eum,
quiscere cū licebat, nunc cū veller, non licitu-
rum: iustum verumque esse, vt ab alijs turbaretur,
qui semper alios turbasset. Haec ita discebant, quos
amor odiumue attentos ad Pusterulae exitum facie-
bat. Sed ob magnam illius animi vitaeque com-
mutationem, ob mansuetudinem modestiamque, &
pietatem, quos repente mores in illo graui casu induc-
erat, placati erant praepotentium inimicorum ani-
mi, versaque in admirationem ira, subitam ex calami-
tate virtutē laudabant. An vero durabāt aliquibus
sua in veterē inimicū odia, & cupiebant aliquo modo
nocere, sed circumspiciebant alij alios, neque Puste-
rulam in eo statu res vlla magis iuuat, quā laesisse
multos. Mortuus est Romae secunda admodum fama;
ac vulgo ita aiebant, compotem aeternae vitae abijisse
Pusterulam, quia Pontificatu patriaque abijisset.
Melioe fama Ribaldus tenebat sedem, ex qua ille di-
reptus fuerat; ac mite Archiepiscopi huius ingenium
sequente temporum quoque tranquillitate, noua res
Mediolani, pax otiumque apud sacra simul, & profa-
na habebatur; occultum, & triste praesagium exci-
dij quod imminebat. Albae Episcopus antea fuerat
Ribaldus, cumque paruam illam Ecclesiam per om-
nia laudabilia instituta sanctus inturbidusque admi-
nistraret,

ministraret, magnum eius Ecclesiae nomen apud Metropolitim quoque effecerat; & comparatione ea optimi Mediolanensium magnopere angebantur. Quippe Clerus ibi per omnia similis Episcopo suo, sacris litteris ex cultus, modestus, pius inops, & pauperibus munditijs, omnique exteriori motu recte composuit intus animos praeferebat. Metropolitanus, factiosus, diuites, splendidi, armis potius quam litteris assueti, vel si qui litterarum studia sequerentur, ad magnificas de republica vel natura, vel de honore ac dignitate quaestiones conferebant curam; diuini iuris, caeremoniarumque, & rituum mira erat inscitia, & quotidie manifestior ea calamitas fiebat, utique postquam calamitatum aliarum venerat finis. Itaque prima, & potissima cura nouo Pontifici dare Metropolitanis huic Clero studia, & mores, quibus Albanensem illam Ecclesiam excolendo, seque, & ubi suam clara per Italicas vrbes fama nobilitauerat etiam cum nulla nisi culpis nobilitas esset: Peruincebat paulatim seueritate edictorum, & scholarum frequentia praemiorumque hortamentis, & imprimis imitatione sui, ut studijs omissis inanibus disciplinas, & artes eas colerent, quibus diuini cultus dignitas, & salus animarum continetur. Sic ex ambitionis, & gladiaturae disceptatoribus, ex politicis armigerisque clericis, diuinarum litterarum interpretes, & alienae conscientiae arbitri disceptatoresque latentium animi culparum incedebant. Fastus, & opes vltro abdicabantur, indexque paupertatis, & modestiae toga distinguebat Clerum, quod an-

tea discrimen exoleuerat. Magna, & repentina sub
Archiepiscopo Ribaldo felicitas Ecclesiae Mediola-
nensis, sed ad breue duratura tempus, cessuraque om-
nis in luctum, aduentante tunc anno, quem Vrbs no-
stra semper acerbum, semper luctuosum habebit Ae-
nobarbi direptoris infania, & furore. Quasi mate-
riam ei furori pararet Ribaldus Archiepiscopus, &
quasi parum suffectura vrbs esset tam auido ruinarum
hosti, ita nouis Ecclesiam operibus ornabat, ac Bro-
liense valetudinarium extruxit, assumpto ad eam cu-
rationem Gottifredo Cittadino, quem in priuata for-
tuna, pastoralis animi virum, consiliorum suo-
rum adiutorem fortè nactus erat. Hoc illud ho-
die xenodochium est, quod vna cum caetera deir-
de vrbe resectum ex Aenobarbi sulcis, & dira il-
la salis semente prostat mortalium etiam inhonestae-
ti, quam inhonesta poena comes secuta est. Ab
eodem Archiepiscopo Ribaldo conditore sacrae dis-
ciplinæ, Magistro Cleri, parente Vrbs, Imperator
quoque Lotharius ferreo diademate est coronatus,
quem alij ab Pusterula insigne id accepisse falso retu-
lerunt. Nam Pusterula Conradum coronarat, exsul-
que iacebat tempore, quo Lotharius petendo diade-
mati Mediolanum venit. De origine moris eius, non
veterum modò memoriam, sed coniecturas etiam
meas explicabo. Italicae vrbes assuetæ olim Impe-
rio, quod ab Longobardorum gente per Duces reges-
que constitutum in ducentesimo amplius annù va-
ria fortuna durarat, aduersus barbaræ dominationis
fastidium

fastidium hoc solatio deliniebantur, quòd Duces regesue illi secum habitabant, eratque domi Iudiciorum sedes, & summa rerum, ac seruitium vtique illud loco libertatis habebatur. Verùm, vbi Carolus Pipini filius pepulit eiecitque longobardos, ac Regnum, quod illi tenuerant, inuasit, vltimi exitij ducebat instar Italia, quod ab Franco per mancipia regia gubernaretur, indeque necis, & vitae iudicia petenda essent. Hinc mutuae suspiciones, dominantes inter, & seruiantes, & ambigua subiectorum fide, iniquum imperium, semperque damna apud minores erant. Non illi in partem vllam publici muneris admittebantur, ac velut in sua patria exsules ipsam in exilium agi patriam videbant indignabanturque. Rursus animos Regum male fida ea per Italiam ancepsque rerum forma non parum angebat, si semper infensos populos infensi ipsi habituri essent, imperiumque odijs, & iniurijs defensuri. Melius tutiusque per beneficia, & comitatem acturos, sero quidem, sed tamen vtiliter intellexere. Ita mandare alijs munera, & magistratus, aliorum augere opes, alios in perpetuum ornare priuilegijs, omnia, quae suppresserant olim inter suos atque coarctarant, effundere largissime in homines Italos coeperunt. Ipsam Insubriae Metropolim vrbemque Mediolanum volebant praecipue demereri; ac ne quid in noua illa liberalitate omitteretur, quod irritatos priore acerbitate animos delinire posset, summum ei vrbi decus triberunt, hancque Caesares vltro sibi dixere legem, vt Mediolani ferreo diadema-

re coronarentur . Primus eum morem vsurpauit
Conradus , siue Carolus Magnus vt alijs placet ,
siue vt alijs , Otho , indeque per quingentos annos
vsque ad nostram aetatem instituto honos fuit . Sed
auctorem etiam habeo , primos Caesarum instituisse
eius ferreae coronationis morem , ipsique Iulio Cae-
sari sic ferro cuiunctum caput argumento fortitudinis
qua terrarum orbem subegisset . Diocletianum in-
de , & Maximianū , petito ex antiquitate more , ita ser-
uasse ipsos , atque ita in posterū cōparasse , vt Romanū
imperium inchoantibus , coronae peterentur duae ,
quarum aurea Romae , ferrea Mediolani sumeretur .
Coronato Lothario Ribaldus Archiepiscopus etiam
fauore Caesaris expeditiora habebat cuncta , quae age-
re vellet , memorq; ipse superiorū Ecclesiae temporū ,
ac futura suspectans , attente praesentibus insistebat , &
nullam Ecclesiae constituendae praeteruolare occasio-
nem patiebatur . Sed ipse , Lothariusque simul ad fi-
nem vergebant , vt post interiectum breue Conradi
Regnum , Aenobarbus Caesar , & Pirouanus Archie-
piscopus , ille Urbis euersor , hic spectator excidij , al-
ter saeuitiae regalis , alter miseriae Pastoralis Exem-
plum , suum vterque nomen cruenta iniustum nota
vnā cum huius Ecclesiae ruinis proferrent in memoriā
hominum sempiternam . Ribaldus mortuus est deci-
mo Pontificatus anno . Lotharius biennio ante quā
hic moreretur , excesserat . Et extincto cū nondum
coronam accepisset , Cōrado , dirus Caesar , & Archie-
piscopus infelix inchoauere Imperium , quod nisi gef-
fissen t ,

sissent, caruerat alter detestatione posteritatis, alter
 Patriae funus non paterni animi tormentis spectasset.
 Dum ab Lotharij decessu ad initia Federici breue sub
 Conrado spatium circumagitur, noua e sacris ordini-
 bus agmina vindicadae Hierosolymae sub Crucis si-
 gno centuriabantur, partemque decoris hereditario
 iure quaesitum illuc iere Mediolanenses ignari quan-
 ta domi clades ipsos maneret. Sed in exercitu, qui
 hinc mittebatur, fuit Martinus Turrianus, princeps
 auctorque familiae Turrianorū, quae domus, occultū
 aliud, euersae, dein refectae vrbi post aliquot saecula
 malum, & sussepta voluminibus seges bellorum
 parabatur. Ei Martino propter corporis magnitudi-
 nem supergressam alte communis staturae modum,
 Gyganti cognomentum fuit. Neque iners erat mo-
 les stolidum ve robar; manu consilioque bonus, co-
 lumen haud dubie Mediolanensium barbara in terra
 habebatur, nec plures alterius artes eludendo hosti,
 pluraue fortia facta militaris fama celebrabat. Hunc
 apud Damascum Syriae sub eius vrbis mœnia strenuè
 dimicantem, & vulnere fortè debilitatum cepere Sa-
 raceni, pollicitique, & minati summa, vel extrema, si
 deserta Catholica religione sequi sectam eam vellet,
 postquam excelsio animo spernebat barbaros, enim-
 uero illi tormentis omnibus in captiuum defacuiere
 donec expiraret, Gygasque Turrianus, adhibita ad
 confirmandum animum suum virtute, quam in ho-
 stes saepe exercuerat, beatis Christi Martyribus acces-
 sit. Post infelices Hierosolymitanae expeditionis etiā

in summa rerum euentus, nihilo felicior alia in re-
belles Cremonenses expeditio à Mediolanensibus sus-
cepta est, amisso inter praeliandum Carrocio; qua
clade, non machina menti modò illius, sed prope vni-
uersae militaris existimationis iactura continebatur.
Sicut in tragica aliqua scena, qua Regiae vel Regni
alicuius ab summo fortunae culmine deiectum ad
ima statum representare actor velit, tristiora in sin-
gulos actus, & funestiora nectuntur, neque quicquam
vnquam nisi lugubre venit, & paratam in extremo
calamitatem variae per gradus calamitosae rerum
inclinaciones antecedunt: ita stragem, & excidium
urbis veluti praeludia haec antecessero, neque lacri-
quicquam poterat euenire quicquid moliremur, &
ipsa quodammodo fortuna belli struebat quotidia-
nis casibus illud ipsum, quod, siue Numinis ira, siue
mortalium sacuitia futurum erat. Excidium autem,
& strages ruinaeque vltimae sic parabantur. Fede-
ricus erat Sueviae Dux Conradi fratris filius ardentis
animi iuuenis, & ob alia naturae bona dignus habitus,
cui mitior etiam animus obtingere debuisset. Ob-
rubrum capiti mentoque crinem, Aenobarbum di-
xere, idque saeuo Imperatori cognomentum mansit.
Postquam is mortuo patre Conrado in fortunam
locumque eius, vi sua, & suffragio procerum venit,
coeperat statim nullam priorem agitare curam,
quam vt hosce Mediolanenses Imperij aemulos,
imperiumque sibi quoddam instituentes vltum do-
mitumque iret. Cùm ea penitus indignatione, co-

K

que

que consilio sua sponte accensus animus flagraret, quaedam etiam huiusmodi faces additae sunt, quod maturius atque impetu vehementiore rem ipsam aggredere. Constantiam fortè, vel sicut alij tradidere, Vormaciam venerat, acturus ibi, & paraturus ea, quae noui principatus initio, quaeue rerum suscipiarum causa parari agique oporteret. Sedentem ibi augustam in sede, & vacantem supplicum alloquens, dicit quodam homines duo, ciues Laudenses, Aberardus, & Magister quidam Homobonus accedunt, nullo publico mandato vel consilio, sed priuatim audaces absurdique, & inquieti, vagi inter negotia, negotiorumque cupidines. Sumpserant isti Homobonus, & Aberardus ex aliquo fortè templo duas maioris formae Cruces, & cum eorum uterque gestamine prouoluti ad Caesaris pedes, ac praefati, qui nam mortalium essent, unde, quidue petitum venissent, tanto ciulatu, Mediolanensium in patriam suam iniurias atque violentiam deplorare institerunt, ut, & Caesar ipse, & qui aderant proceres magnopere commouerentur. Nihil deinde cunctatur Caesar, Sicherio familiarium suorum vni negotium dat, ut sine mora Mediolanum proficiscatur, edicatque suo nomine Mediolanensibus, ut Laudensium populo satisfaciant de iniurijs quas sibi esse factas ciuitas ea queratur, neue in posterum ullam eius populi rem attingant. Si qua deinceps querimonia Laudensium, existat, acriorem se vindicem fore pro innoxia, & afflictata ciuitate, quam Mediolanenses ipsos importuniores ad vim socijs inferendam. Sicherius,

haec

haec ferens Caesaris mandata Mediolanum, cum ad
Laudem Pompejam ex itinere subitisset, Concilio-
que urbis aduocato, exposuisset susceptam pro ip-
sorum salute legationem, ac iuberet dicere si quid
praeterca nuntiari agique cum Mediolanensibus vel-
lent, admiratio primò, deinde metus ingens omnium
animos incescit. Mirabantur, quid ita Caesari in-
mentem venisset eam pro ciuitate sua legationem
mittere: timebant, ne sic irritata Mediolanensium vio-
lencia infestior fieret, atque ipsi vltima iam pateren-
tur. Vbi verò Magistri Homoboni, & socij Aberal-
di phanaticam deplorationem, eorumque precibus
motam Caesari curam cognouerunt, exarsere om-
nis ira aduersus notam duorum illorum hominum
vanitatem, quae rem mouere tantam esset ausa,
ac pro se quisque Regium legatum obsecrabant,
vt illa denuntiatione supersederet. Homines infam-
os, egenos, impatientes fortunæ conditionisque
suae, neque quid dicerent, neque quid agerent pen-
sū quicquam habentes, peruenisse errabundos ad Cae-
sarem atque tragœdias illas in Patriae perniciem ex-
citasse. Si legatio Mediolanum iret, nihil aliud fore,
quàm vt renouarentur irae superbis dominis in mise-
rae ciuitatis reliquias, ac duorum ciuium furore pe-
riret vniuersa cum posset esse contenta praesenti statu
ac meliora vtique in posterum sperarent. Mox
etiam ipsi ex Germania Magister Homobonus, & col-
lega insaniae Aberaldus aderam tamquam insigni
erga Patriam merito gestientes ac iactabundi, vltro-

que Concilium adiere. Vix temperatum est, quomā-
 nus iuuenum ibi manibus conciperentur: Adeo
 memores veterum calamitatum exarserant animis
 aduersus eos, per quos in acerbiores sese redigi cala-
 calamitates videbant. Stoliditas, & vaecordia ho-
 mines defendit, quam contemptu, non supplicio di-
 gnam esse seniores aiebant. Itaque hos quidem eie-
 cere seruilibus probris oneratos, nebulones, errone-
 meritosque fustuarium: in Sicerium verò rursus
 auersi, ne Mediolanum iret, obrestabantur pro eo
 scilicet quanti faceret salutem Urbis, cuius causa mis-
 sus esset. Donis etiam, & passione pecuniae tenta-
 uerunt, si fortè retinere legatum possent. Ille tamen
 excusando sui Principis indignationem, & redimen-
 das quolibet auripondere iras nisi exhauriret man-
 data, Mediolanum ad Consules venit. Dato Senatus,
 cum Regias literas deprompsisset, Epistola quidem
 recitata est, sed protinus abiecta conculcataque pedis-
 bus, non sine iuuentutis fremitu, & iritu, ipseque Le-
 gatus, cum irruentes in se quosdam vidisset, elapsus
 aula, parum tutus iure gentium erat, nisi rumpem ibi
 in vicino, eoque rura latebram inuenisset. Proripuit
 se se inde Laudem Pompeiam, atque inde per deuia,
 & transuersa in Germaniam euasit trepidus anhe-
 lusque periculi magnitudine quod adierat. Nec mi-
 nus ipsi trepidabant Laudenses, ubi acceptam adeo
 contumeliose legationem, Legatique periculum, &
 viratam latebra necem audiuerunt. Quam vilis, & pro-
 iecta Cæsaris auctoritas apud Mediolanenses esset,
 cunctaq;

cunctaq; in perniciem reditura esse suam reputabāt.
Et publicus ille pavor extorres patria singulos voluntarijs paulatim exilijs agebat, scilicet, vt diripiendas potius fortunas relinquerent ad futuro mox, sicuti rebantur, Mediolanensium exercitui, quàm vt vnâ cū dilapidatione fortunarum, corporum quoque strages irae exercendae materiem praeberet. Cauas plerumq; valles, siue montium cacumina dies totos insideudo, multi quos cara suorum pignora detinebant, speculabantur, captabantue auribus si quid hostile ad urbē fieret; noctu liberos coniugesque inuisabant. Ad eō consternati animi erant terrore irarum, quas Legatio illa infauista in Mediolanensi Senatu commouisset. At Federicus, audito Sicherio, cognitaque Mediolanensium aduersus Imperij, Legationisque maiestatem contumelia, super conceptam iam antea indignationem, facto etiam eo, pro negotij indignitate accensus, vi atque impetu maiore parabat bellum, ac totas Regni vires ciebat, vt contumacem superbamque urbem deleret. Strepitus apparatusque ille per Insubriam auditus, turbauerat motu non minore animos, & suam vnaquaeque vicem sollicitae Ciuitates variè excitabantur. Laudenses, rabiem odiumque Caesaris in Metropolim, occasionem rati suam, penitus in fidem clientelamque illius concessere, pignusque deditiois, & fidei clauem suae urbis aureā ad eum transmiserunt. Ticinensis populi simile transfugium fuit. Et Cremonenses, non ipsi modò ad nouae fortunae spem erexerant animos, sed alios quoque

que concitabant, ne tempus tam opportunum excu-
 tiendæ seruitutis elabi sinerent. Ita Mediolanensi-
 bus vndique vis parabatur, aduersus quam arte vsi il-
 li, obsequij repente speciem erga Caesarem induerunt,
 & auri pondus, quò magis fallerent, tributî nomine
 duros pepigere. In præsentia craterem auro so-
 lidum ad eum miserunt. Per hæc, delinito nonnihil
 Caesare, occulte parabant ea, quæ ad resistendum
 pertinerent si belli moles ingrueret, quæ differri non
 poterat, imperitare volentibus iisdem, quos imperium
 urgebat alienum, atque tot interiectis, qui ferre pacem
 non poterant. Ad x. Cal. Decembris anno salutis
 millesimo centesimo quinquagesimo quarto Aeno-
 barbus cum exercitu, proceribusq; Ronchalias in
 Italiam venit. Ibi Concilio Principum habito, inter
 cætera statuerat quam expeditissimo itinere Ticinũ
 proficisci, vt flumine demitteret exercitum, cumque
 primi Mediolanensium adessent, perit, vt secum vnã
 duces itineris eant, compendiaque viarum monstrant.
 Duxere per aspera, & deserta, & superioribus euasta-
 ta bellis, ac breue illud iter in dies aliquot extende-
 runt; neque fraus ea Caesarem fefellit. Quippe con-
 siliabatur etiam fame peregrinus exercitus, satisque
 causæ id visum Caesari, cur abruptis omnibus inter-
 iram, atque dissimulationem, pareret id quod iam diu
 parturiebat, perdomandisque rebellibus, totam im-
 perij vim adiuuaret. Abire protinus iussi qui Me-
 diolanensium aderant, bellumque ceptum repenti-
 ma Castellorum aliquot oppugnatione, quæ capta
 statim,

statim, & infessa Germanorum praesidijs ac terrore
illatus urbi tamquam cuncta mox hostium forent.
Terrore autem eo subacti Mediolanenses, cum in-
fimis adire precibus Caesarem, & tributum, quod
pollici essent, offerebant. Ea legatione nihil est a-
ctum: pars iam hinc utraque spem omnem in armis
habebat; & sociarum ciuitatum viribus, Imperator
Federicus, & aemuli Imperij Mediolanenses gerebant
bellum, quod ciuitatibus interim ipsis exitio erat.
Euersa per Caesarianos Derthona, Caesariani Tici-
nenses à Mediolanensibus caesi, rursus Verona, dum
Mediolanenses ipsos Caesari anteponit, relicta cru-
delius habitanda, quàm si deleta foret, truncatis no-
bilissimo cuique auribus, naribusque decisis; & per
vias extra urbem arboribus longo ordine pende-
runt. Laudenses verò, cum in verba Caesaris iura-
sent, infesti ob id Mediolanenses penitus delere op-
pidum statuerunt, ut ne nomen quidem, & vestigia
vlla eius miserimae urbis relinquerentur. Destina-
ta diuinitus, & iam excidio vicina Metropolis, func-
ste ludebat in subiectas vrbes luctuosam diem, quæ
ipsi aderat. Sententiam in se atrocem ubi accepere
infelices, omni alia desperata ope, velamenta suppli-
cum sumunt, atque vno omnes agmine, Mediolanum,
ad hostilis clementiae perfugium, miserabili consi-
lio proficiscuntur. Ducebant agmen, Lafrancus E-
piscopus eius urbis, & Lafrancus templi maximi an-
tistes, Abbatesque, & antistites alij, & primores urbis

ad

ad sexaginta; caetera turba ignobilior sequebatur; saceris simul, & profani, uterque sexus, & omnis aetas illuc ibant ad spem salutis, ubi saeva infestaque cunctaque erant. Ad Pirouanum Archiepiscopum ea supplex turba cum accessisset in sacram aulam, in qua tunc forte consilium habebatur, abicere se se humi, flentesque precabantur, ut ignoscerent urbi toties afflictae, toties punitae cum nihil unquam in Metropoli nisi coacta deliquisset. Perterrefaciente totam Insubriam Caesare, cum ipsa quoque Metropolis trepidaret, dixisse Sacramentum in illius verba: petere, ne ob eam necessitatem deleerentur. In cassum missae preces, omnisque illa multitudo profuga, & desperata, ne patriae funus spectaret, qua quemque casus tulit, in loca circumiecta dissipatur, Aenobarbus hoc tempore discesserat in Germaniam, unde sub finem Quintilis cum exercitu maiore reuersus, audita, & inspecta Laudensium suorum clade, locum eis assignauit, in quo nouam urbem conderent, ac infestis illico signis in direptores Mediolanenses cum ipsorum saeuitia paria facturus vadit. Augebat Caesaris iras in Metropolim, quod praeter repudiatas tam superbe preces illius populi infelicis, ne Romanae quidem Legationi cesserant, cum Cardinales duo, Orho Brixianus, & Ardicius Riuoltella deprecatores accessissent. Namque donec adfuerat ea legatio, fatigaueratque precibus, & auctoritate saeuitiam implacabilem, velut exorati annuerant, mox destinata peregerant, idque superbiae intolerabilis videretur etiam si Laudensium clades

clades

clades nihil animum moueret. Sic ad moenia vr̄bis
Mediolani, tanquã aduersus intolerandum humano
generi hostem exercitus ductus par magnitudini vr̄-
bis, par etiam odijs, cum quibus in eam ibatur. In eo
exercitu, Boemiae Rex erat, sua signa suumque mi-
litem separato ducens agmine, Marteque suo suf-
fecturns, cum prae caetera multitudine, pars minima
ipse esset. Et Germaniæ procerum alia cohors, offi-
cio, vel necessitate affectata Caesarem, cum sua quis-
que manu exercitum alium faciebant. Iam Cremo-
nenses, & Papienses, & Laudenses, quò maiore ar-
debant odio, pluraque, & grauiora passi erant, eò
validiorum exercituum animos ferentes ibant; Cae-
saris ipsius vexilla late occupabant campos. Haec
variarum gentium coniuncta multitudo postquam
ad moenia vr̄bis stetit, ita inter se stationes campum-
que partiuntur. Caesar sibi suisque spatium sumpsit,
quã Brolium hodie dicitur, eaque regione fixit tẽo-
ria secutus omen loci, propterea quod ab ea parte bis
olim etiam capta vr̄bis fuisset. Boemus ab extremo
Brolij sine ad D Dionysij aedem tetendit. Reliqua
permisti manipulatim diuersarum nationum mili-
tes tenuere, prout arte ac prouisu ducum dispositi
erant. Mediolanenses, ad primos earum rerum mo-
tus, primasque animorum irritationes, vbi adesse
bellum senserant, auxerant vetera vr̄bis munimenta
nouisque alia ingenijs struxerant, nondum ad sum-
mum euecta arte, quae rudimenta iam sua, & se ip-
sam in operibus iam ipsidem irridet, quae tunc admira-
batur.

batur. Præcipuum erexerant obiecerantque munimentum, quâ nunc Romana turris dicitur cum quadrifore arcu, quod opus ab D. Clementis Aede ad D. Lazari valetudinarium pertinebat; instarque tremendae rei prodidere temporum eorum scriptores, quòd tanta esset altitudo turris, ut telum in pinnas adigi non posset. Per octo continuos dies oppugnata ea turris nono die perforata hostem intro accepit. Capta arce, iam salus haud dubie tota, nondum tamen spes ipsa deseruerat ciues, & crebrae ex vrbe fiebant eruptiones in barbaros magnis utrinque claudibus, donec euastato omni circa urbem agro, Theutonicae manus connixae vi tota, inuenere ab incustodita fortè parte aditum, & reliquam intra moenia multitudinem acceperunt. Tunc Mediolanenses ab innumera repente barbarie circumuenti, & oppressi, ferrum caedemque ante oculos habentes permiserunt se hosti, & quacunque vellet conditione Caesar, veniam salutemque vrbi exposcebant. Malebat adhuc ille hominum quàm tectorum capere ciuitatem, & recta, caeterùmque cultum vrbis ante nudam inanemque aream ponebat; needum occupauerat mentem rabies, quae postea Metropolim ad informe solum redegit. Omnia statim caede, ac paulò post obsidione etiam soluta, captae vrbi leges de Concilij sententia dictae in hunc modum. Archiepiscopus Consulesque Mediolanenses annum Caesari tributum ferunt, ex pecuniae summa, quam ipsi maioresque ipsorum pepigerunt. Quod eius pecuniae

euniae antea non persoluerunt, acquis pensionibus
repraesentanto, prout composita descriptaque ratio
edetur. Caesarum nomen, atque maiestatem Imperij
posthac obedienter colunto. Aquilas insigne
maiestatis obsequijque eius ad templi maximi fasti-
gium erigunto. Ciuitates alias ne attingunto, neue
turbanto, quominus augustissima ibi & summa Im-
perij vis fiet. Captiuos omnes dimittunto atque re-
stituunto ciuitatibus suis, ex qua quemque ciuitate
captum habebunt. Iurauere Pirouanus Archiepi-
scopus Consulesque Mediolanenses, haec ita vt essent
edita, & iniuncta seruatuos, pignusque fidei du-
centi obsides fuere. Addidit vicissim beneficia Cae-
sar, quò mitius nouum imperium speraretur, suscep-
tumque seruitium, & amissa libertas, non vt mala
haerent animis. Ornauit Equestri multos dignita-
te; Comarchos, Demarchos Ducesque alios appel-
lauit speciosis nominibus, quò magis haec etiam lu-
dibria excidium imminens, & actum ruinosae Scenae
extremum foedarent. Iam enim post impetratam
hanc veniam, & pacem, & congesta super salutem
ornamenta, ad immanem ipsi Mediolanenses iniuriã,
immaneq; factum ruebant, quod factum quacue in-
iuria cum alijs deinde factis, & iniurijs spectaculi etiã
foeditatem auget, tamquam non facuitia, & im-
manitate hostis, sed ob suum ipsius facinus ea vrbs
periret. Abibat Aenobarbus, velut pacata Metro-
poli, constitutoque per Italiam Imperio, nihil iam
aliunde, nisi ab Mediolanensibus hostile suspectans,
nihil fortasse etiam parans, & mitem fuisse victoriam

L a plerique

plerique admirantes aiebant. Ibat victor disponens
 in ipso itinere consilia firmando principatui, regen-
 dis ciuitatibus, tuendae paci; & fortè statuerat com-
 modiora omnia Mediolani fore, si sublato Consulū
 regimine Praetores instituerentur. Eius negotij cau-
 sa Reginaldus Scriba Caesaris, & Otho quidam ve-
 nere. Qui cū exposuissent apud Concilium man-
 data quae attulerant, non fuit haesitatio fremitusve
 qualis esse in re aliqua odiosa indignantium ambi-
 gentiumue solet; sed quasi vox illa de mutando vr-
 bis regimine tollendoque consulatu, necem singulis,
 omnibus ignominiam propudiumque inuitabile
 denuntiasset; ita reliqui nihil sibi, neque ad spem ve-
 niae, neque ad legatorum violationem fecere. In-
 gruunt acerrimus quisque patrum in duos illos Regi-
 naldum, & Othonem, ingerunt probra, manus in-
 tentant, ac dato vix effugio supellectilem eorum
 apparatusque legationis immisso satellite diripere
 hostiliter, & cuncta diuisere in plebem, vt contacti
 Regia praeda homines, spe pacis amissa, acriores ad
 nouum bellum forent. Tritium inde itur agmine
 infesto (id pago nomen in Abduae fluminis Ripa)
 regiamque pecuniam, quae ibi in arcem cōdita erat,
 caelo Germanorum praesidio rapere vniuersam, &
 cum ea funesta praeda reuertere domum. Mox ver-
 sa in Laudenses infelicitè arma, statimque repentino
 illo Mediolanensium motu turbata rursus, & ex bre-
 uissimi temporis pace concita in veteres factiones
 Insubria, dum ciuitates aliae rebellem Metropolim
 futurae

furdae etiam exitij comites sequuntur, aliae sequi Caesarem malunt. Caesar hoc tempore Bononiae erat, audita Mediolanensium rebellionem fremens in eam urbem, & profundo voluens pectore ludum immanem, quem parabat. Ferunt incredibili dissimulatione usum, neque aperuisse cuiquam id consilij, neque verbis aut vultu signa dedisse vlla hominibus, quos impudens, & plerumque vana solertia est, per eiusmodi coniecturas obrepere principum animis, & introspicere si quid occultius parant. Semper autem ille considerans insolentem pacis, & obsequij ciuitatem, conferensque vetera, & recentia, expectauerat id quod fuit, credideratque in praesentia cohibitos necessitate, vbi metus decessisset, ad pristina esse redituros. Ideo, nec procul abscedens, & speciem tamen praebens abeuntis, incesserat itineri simul, & praehio, vt & retro conuerteret ad subita exercitum, & ab sua parte, secura pacataque omnia, versumque in alia animum praeferreret. Vbi violati foederis nuntium insanum accepit, prima in Insabres tendere signa Ticinensium iubet, quem militem, vt Metropoli infensissimum, eoque praecipuum apud se se retinuerat. Dein ipse cum toto exercitu subsequitur, tacita destinatione minitans finem urbi, qua stante saluum Imperij nomen esse non posse arbitraretur, idque consilium vagis etiam inter intimos sermonibus, & multiplici itinerum flexu declinans regionem ambiens tegebat. Fortè aduersus antegressos vt dictum est Ticinenses, egressa Mediolanensium

fium

sum turmae prospere gesserat re. Mox hasce victri-
 ces turmas assecuti Theutoncs, & numero plures, &
 fortuna belli velut aequa Iudice stante pro barbaris
 contra ruptores foederu Mediolanenses, trucidauere
 nobilesque captiuos abduxere Ticinum, nec ab irato
 Caesare quicquam actum asperius, quam vt eos cu-
 stodiri diligenter iuberet. Alèò condiderat iram, &
 in parua re leuis vltor saeuum se ad vltima vindicem
 seruabat. Et erat interim intentus grauissimae a-
 ctioni, quam per eos dies de componenda Romana
 Ecclesia susceptam habebat, diuisa tunc fortè inter
 Octavianum, & Rinaldum, quorum vterque Ponti-
 ficatum Maximum vindicabat sibi, mutatisque no-
 minibus, ille Victor, hic Alexander dicebantur. Ma-
 gna res ampliusque titulus, & dignum Romano Im-
 peratore negotium, obuiam ire publicis Ecclesiae ma-
 lis, tollere dissidia, tueri sedem Apostolicam, ad cer-
 ti legitimique Pontificis auctoritatem vocare genus
 humanum. Haec igitur, & inclusum illud animo
 consilium aduersus Mediolanenses, tantumque in
 Metropoli euertenda discrimen, & agenda rei ma-
 gnum instrumentum assumpta dissimulatio dandū-
 que meditato facinori spatium, Caesarem, quo pro-
 ptius id sibi negotium ascisceret, impulere. Sedes
 est electa Concilio Vrbs Ticinum: eò vocati Patres
 conuenere: Octavianus adfuit: ab Rinaldo recusa-
 rum. Pirouanum Archiepiscopum, in tanta vicini-
 tate, tantoque suo, & vrbs nomine, ne appellatum
 quidem esse constat, cum minores, & longinqui am-
 bitiose

bitiose vndique excirentur. Noluerat, credo, Caesar in tam commotis iam & infensis vtrunque animis, aut praebere populo Mediolanensi suspicionē, tamquam specie Concilij captaret Archiepiscopum, aut tribuere auctoritatem inimicae vrbi, tamquam ipsa quoque iudex, & arbitra Pontificatus fieret. Id nobile iudicium Ticini exercebatur ceu in contumeliam nominis Metropolitanani, cui nulla vrbium infestior. Ea res habuit exitum suum, pontificesque duo, Victor & Alexander, ille nomen Sedemque tenuit, hic exuto quod sumpserat nomine ad fortunam appellationemque pristinam est deiectus, & ingens fama Caesarem habebat, qui sapientia, & vi sua statum Ecclesiae componere sic potuisset. Conditus iam hinc in altitudinem quandam destinata cunctabundus exsequebatur, suspicante nemine rem tantam, & ex rebus quas agi tractarique videbant, quidlibet potius aliud autumante Italia. Pristinās adhuc peccandi, & ignoscendi vices ac solitos inter bella fortunae alternantis casus expectabant, quam ciuiliū ingeniorum opinionem ea quae sunt insecuta comprobauerē, tamquam ad nobilitandam cladem haec etiam irrita varietas, & vanae resistentium spes, & simulacra salutis, & in perniciē inuitabili victoriarum imagines deessent. Nam quamquam obfirmato sicuti postea cognitum est ad complanandam protinus urbem animo venerat Rex, incidit tamen in difficultates inopinatas, & reperit impedimenta quae non cogitaret.

bel

bellumque nouum aliquandiu gerebatur, misera res
inter eum qui venerat ad explendas in subiectam vr-
bem iras, & eos, qui ideo resistebant,
vt victori praeda dulcior
ficerent.

Finis Libri Primi.